

МВС України

Харківський національний університет внутрішніх справ

Науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності

МОЛОДЬ ТА НАРКОТИКИ – 2018

**За результатами соціологічного моніторингу
розповсюдження хімічних та нехімічних форм залежності
серед молоді м. Харкова 1995–2018 років**

Харків
ХНУВС
2019

Автори:

Сердюк О. О. – заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності (Харківський національний університет внутрішніх справ), кандидат соціологічних наук, доцент, підполковник поліції;

Базима Б. О. – старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності (Харківський національний університет внутрішніх справ), кандидат психологічних наук

Учасники дослідження:

Сердюк О. О. – керівник дослідження, аналіз даних та написання звіту;

Базима Б. О. – збирання, введення та аналіз даних, написання звіту;

Гладкова Є. О. – збирання та введення даних;

Шорохова Г. М. – збирання та введення даних

*Дослідження проведено за підтримки Соціологічної асоціації України,
Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації,
Ради ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Харківського регіону
та громадської спілки «Харківський університетський консорціум»
у рамках Регіональної програми забезпечення публічної безпеки і порядку
в Харківській області на 2018–2019 роки*

Сердюк О. О.

С32 Молодь та наркотики – 2018 : За результатами соціологічного моніторингу розповсюдження хімічних та нехімічних форм залежності серед молоді м. Харкова 1995–2018 років : [наук. звіт] / Сердюк О. О., Базима Б. О. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Н.-д. лаб. з проблем протидії злочинності. – Харків : ХНУВС, 2019. – 48 с.

Представлено результати моніторингу, який проводиться з 1995 року Харківським національним університетом внутрішніх справ (науково-дослідною лабораторією з проблем протидії злочинності) за підтримки Соціологічної асоціації України, Ради ректорів вищих навчальних закладів Харківського регіону, Харківського університетського консорціуму, Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, зокрема в рамках Регіональної програми забезпечення публічної безпеки і порядку в Харківській області на 2018–2019 роки. Проаналізовано ключові показники розповсюдження споживання алкоголю, тютюну та наркотиків у молодіжному середовищі. Науковий звіт містить емпіричні дані щодо хімічних та нехімічних форм залежності, азартних ігор, використання комп'ютера та інших технічних приладів, а також структури дозвілля молоді.

Для працівників освіти, правоохоронних органів, медиків, науковців і всіх, кого цікавлять питання профілактики залежної поведінки.

УДК 316.624

© Сердюк О. О., Базима Б. О., 2019

© Харківський національний
університет внутрішніх справ, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
СПОЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН	6
<i>НАРКОТИКИ</i>	<i>6</i>
<i>АЛКОГОЛЬ</i>	<i>15</i>
<i>ТЮТЮН</i>	<i>16</i>
ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	17
КОНТАКТИ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ НЕЛЕГАЛЬНОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ.....	18
ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ОТОЧЕННІ РЕСПОНДЕНТІВ	19
СУБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА ДОСТУПНОСТІ НАРКОТИКІВ ТА ГОСТРОТИ НАРКОТИЧНИХ І АЛКОГОЛЬНИХ ПРОБЛЕМ	21
СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СПОЖИВАЧІВ НАРКОТИКІВ	23
СТРУКТУРА ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ М. ХАРКОВА	24
НЕЗАХИЩЕНІ СТАТЕВІ КОНТАКТИ.....	27
АЗАРТНІ ІГРИ.....	28
КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ.....	30
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
Додаток 1. Соціологічна анкета українською мовою	38
Додаток 2. Соціологічна анкета російською мовою.....	43

З 1995 року Харківський національний університет внутрішніх справ здійснює соціологічний моніторинг розповсюдження хімічних та нехімічних форм залежності серед молоді м. Харкова «Молодь та наркотики». Опитування здійснювались у 1995, 1997, 1999, 2001, 2004, 2005, 2008, 2011, 2014, 2016, 2017 і 2018 роках (N=1000–2500). Дослідження триває більше 20 років. Висновок Комісії з професійної етики соціолога Соціологічної асоціації України (САУ) стосовно методології та інструментарію дослідження був отриманий.

Головна мета моніторингу – спостереження за процесом епідемічного розповсюдження хімічних та нехімічних залежностей серед молоді та факторів, що обумовлюють цей процес.

Методика проведення опитувань та набір показників (див. додатки 1, 2) залишаються незмінними, але деякі групи показників включаються до опитувальника з інтервалом більше одного року, оскільки динаміка за ними повільна – такі, наприклад, як мотивація споживання алкоголю, проблеми ВІЛ/СНІД та ін. (докладніше див. [1, 3, 5, 6, 10]).

В дослідженні використовується двоступенева кластерна вибірка:

1) на першому етапі здійснюється відбір ЗВО міста Харкова (з 2005 року здійснюється суцільне охоплення усіх вищих навчальних закладів міста);

2) на другому етапі у кожному ЗВО здійснюється систематичний відбір факультету, курсу та/або навчальної групи, де проводитиметься опитування, і призначається конкретна дата відповідно до розкладу занять;

3) на останньому етапі відбувається суцільне опитування в групах методом інтерв'ю віч-на-віч із самостійним заповненням анонімного структурованого опитувальника в присутності інтерв'юера.

Опитування студентської молоді у 2016–2018 роках здійснювалось у двох формах:

1) у формі групового інтерв'ювання віч-на-віч із використанням паперового анонімного структурованого опитувальника, який заповнювався респондентами власноручно. Тривалість інтерв'ю становила 20–25 хвилин.

2) у формі індивідуального анкетування, з використанням технології інтернет-опитування (веб-опитування) за анонімним посиланням або персональним запрошенням на адресу електронної пошти.

З результатами попередніх опитувань можливо ознайомитись на веб-сайті Харківського національного університету внутрішніх справ у розділі «Наукові публікації науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності» [9, 10].

У 2016 р. вперше було проведене паралельне опитування респондентів у формі анонімного анкетування віч-на-віч із використанням паперового опитувальника (N=1234) та у формі веб-опитування (N=355) в якості методологічного експерименту. У 2017 році обсяги вибіркової сукупності становили для опитування віч-на-віч N=2492 та веб-опитування N=843.

У ході опитування у 2018 році було опитано 1386 юнаків та дівчат, студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації м. Харкова.

Розподіл юнаків та дівчат в масиві опитаних відповідно 42,9 % і 57,1 %. У веб-опитуванні взяло участь 487 анонімних респондентів. Серед них 32,6 % юнаків і 67,4 % дівчат.

У 2018 році обсяг генеральної сукупності становив 154,2 тис. осіб (студенти денної форми навчання вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації станом на початок 2017/2018 навчального року). Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95) не перевищує: 2,62 % для показників близьких, до 50 %; 2,27 % – для показників, близьких до 25 %; 1,57 % – для показників близьких, до 10 %; 1,14 % – для показників близьких, до 5 %.

Отримані дані були математично оброблені за допомогою програмного пакету для статистичної обробки даних SPSS v22 (PS IMAGO 5.0).

Дослідження 2016–2018 років здійснювалось у рамках Програми забезпечення публічної безпеки та порядку у Харківській області, за підтримки Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Соціологічної Асоціації України (науково-дослідницького комітету з питань соціології права та девіантної поведінки) та технічної підтримки Центру Дослідження Залежностей Мічиганського Університету (надано акаунт дослідницької платформи Qualtrics).

У 2018 році анкета зазнала суттєвих змін: були додатково внесені 10 запитань скороченого варіанту особистісного опитувальника BFI (велика п'ятірка) та прибрані деякі блоки запитань, що включаються до анкети не кожного року (проблеми ВІЛ/СНІД, мотивація споживання алкоголю та наркотиків та ін.).

Розповсюдження анонімного посилання на інтернет-опитувальник проводилось двома шляхами:

- розсилка на адреси електронної пошти університетського домену;
- розсилка через кураторів та старост навчальних груп з використанням месенджерів та соціальних мереж;

Обидва способи добре зарекомендували себе. Додатково були розіслані запрошення на індивідуальні поштові адреси студентів харківських ЗВО, ректори яких погодились створити базу електронних поштових адрес своїх студентів [11]. В усіх випадках відсоток відповідей (response rate) не перевищував 10 % (як для анонімного, так і для персонального запрошення).

Слід зауважити, що, з організаційної точки зору, технологія опитування віч-на-віч із використанням паперового опитувальника поки залишається більш зручною. Проте технологія інтернет-опитування, безумовно, є більш перспективною і потребує зусиль щодо її популяризації.

СПОЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

НАРКОТИКИ

Загальна кількість споживачів наркотиків та психоактивних речовин, за даними моніторингу (табл. 1), а також інших досліджень і загальної наркологічної статистики в останні роки стабілізувалася. За даними 2018 року, близько 18,5 % (24,5 % в разі веб-опитування) від загальної кількості опитаних мають досвід вживання наркотиків. Більша частина з цієї групи «зізнається» в обмеженій кількості проб та нерегулярному споживанні. Відсоток регулярних споживачів коливається близько 1 %.

Таблиця 1

Розподіл позитивних відповідей на запитання «Чи доводилося Вам пробувати наркотики?» і об'єктивної оцінки проб будь-яких наркотиків (у %)

Рік	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016*	2017*	2018*	2017* Web	2018* Web
Відповідь «Так» на пряме запитання	22,0	26,6	31,4	29,8	20,2	19,1	16,5	10,7	8,3	8,5	12,5	9,0	12,4
Об'єктивно пробували**	22	33	47	41	38	25,9	27,8	25,7	25,4	24,2	18,5	24,7	24,5

* Із 2016 року формулювання прямого запитання «Чи доводилось Вам пробувати «смак» наркотиків?» змінено на «Чи доводилось Вам пробувати наркотики протягом останніх 12 місяців?».

** Найбільший відсоток позитивних відповідей на запитання стосовно віку першої проби наркотиків або частоти споживання різних наркотиків та способів вживання наркотиків.

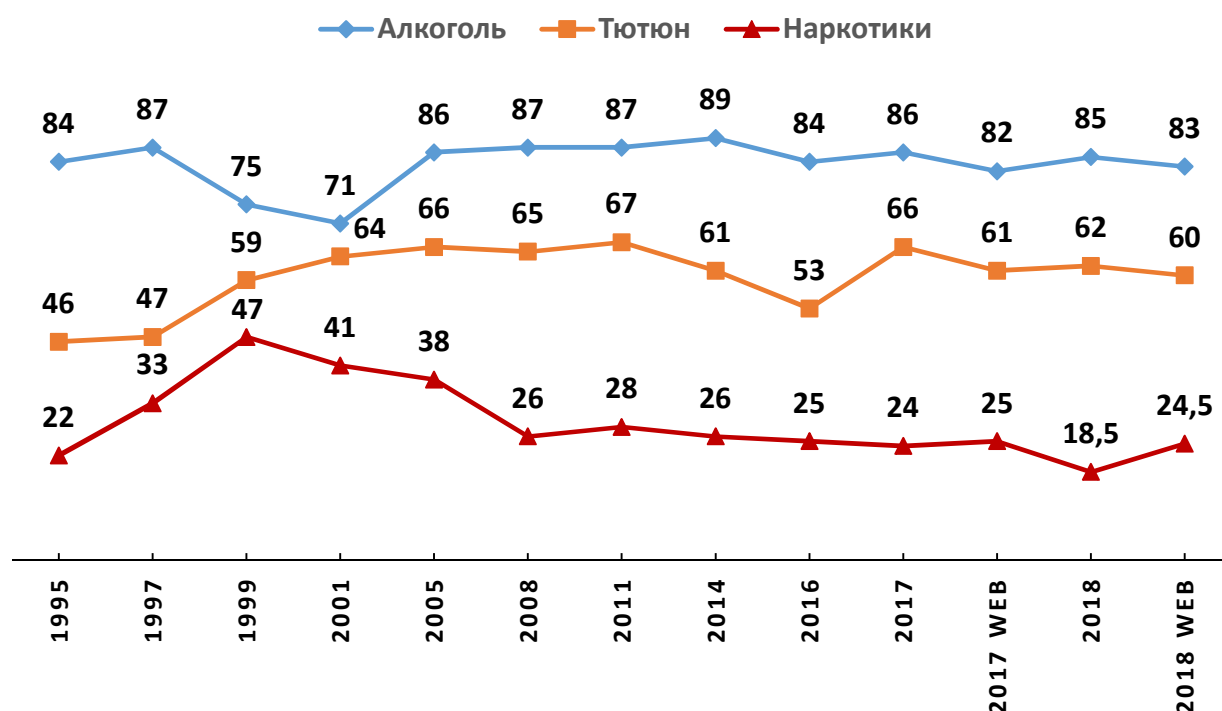

Рисунок 1 – Динаміка споживання наркотиків, алкоголю та тютюну серед харківської молоді протягом життя у % (дані 1995–2018 років)

Якщо глянути на частоту проб найбільш масової адиктивної речовини – **канабісу** (табл. 2), то видно, що загальна кількість споживачів препаратів коноплі, порівняно з 2017 роком, зменшилася. Процент регулярних споживачів канабісу зменшився до **1,9 %**. Показники вживання канабісу в разі інтернет-опитування практично не змінилися. Серед цих респондентів постійно споживають «травичку» 2,7 %, що в півтора раза більше порівняно з паперовим опитуванням. Також слід додати, що такий показник регулярного споживання препаратів коноплі є **найвищим** за всі роки спостереження.

Таблиця 2

Частота проб канабісу: порівняльні дані за 1999–2018 рр.

Рік	Пробував 1–2 рази	Пробував кілька разів	Вжив. більше 10 разів, але нерегулярно	Вживаю регулярно	Усього вживали
1999	9,3	17,9	9,7	1,0	37,9
2001	9,9	19,4	8,9	1,4	39,6
2005	13,7	9,6	4,8	1,7	29,8
2008	12	8,6	3,6	1,8	26
2011	13	7,6	2,4	1,3	24,3
2014	9,6	5,0	2,3	0,3	17,2
2016	10,8	7,7	3,7	0,9	23,1
2017	11,3	6,9	3,4	1,2	22,8
2017 Web	11,8	5,5	3,8	2,7	23,8
2018	10,8	3,6	2,3	1,9	18,6
2018 Web	9,4	8,7	3,1	2,7	23,9

На рисунку 2 та в таблиці 3 наводяться статистичні дані, що відображають частоту проб різних психоактивних речовин.

Уже багато років «перше місце» зі значним відривом займає **вживання препаратів коноплі**, що мають різноманітні сленгові назви.

Друге місце в списку найбільш розповсюджених серед молоді наркотиків займає **«сіть»** – 5,8 % (3,1 % у Web).

На третьому місці **чифір**. **5,6 %** опитаних (**2,7 %** у Web) мають досвід його вживання, хоча більшість молодих людей наркотиком його не вважає. Свого часу «культура чифіру» прийшла з місць позбавлення волі як доступного та легального психостимулятора. Тюремні традиції пустили корені і на волі, крім того, вони легко розповсюджуються в молодіжному середовищі. Досить характерною особливістю вживання чифіру є те, що він виступає у більшості випадків як складова полінаркотизму чи «пошукового» наркотизму, як елемент експериментування з психоактивними речовинами. Позитивним є те, що в попередніх опитуваннях частка чифіру була дещо вище, в 1995 р. вона, наприклад, дорівнювала 14 %, в 1997 р. становила рекордні 17 %, а в опитуванні 2008 року вже впала до 9,4 %.

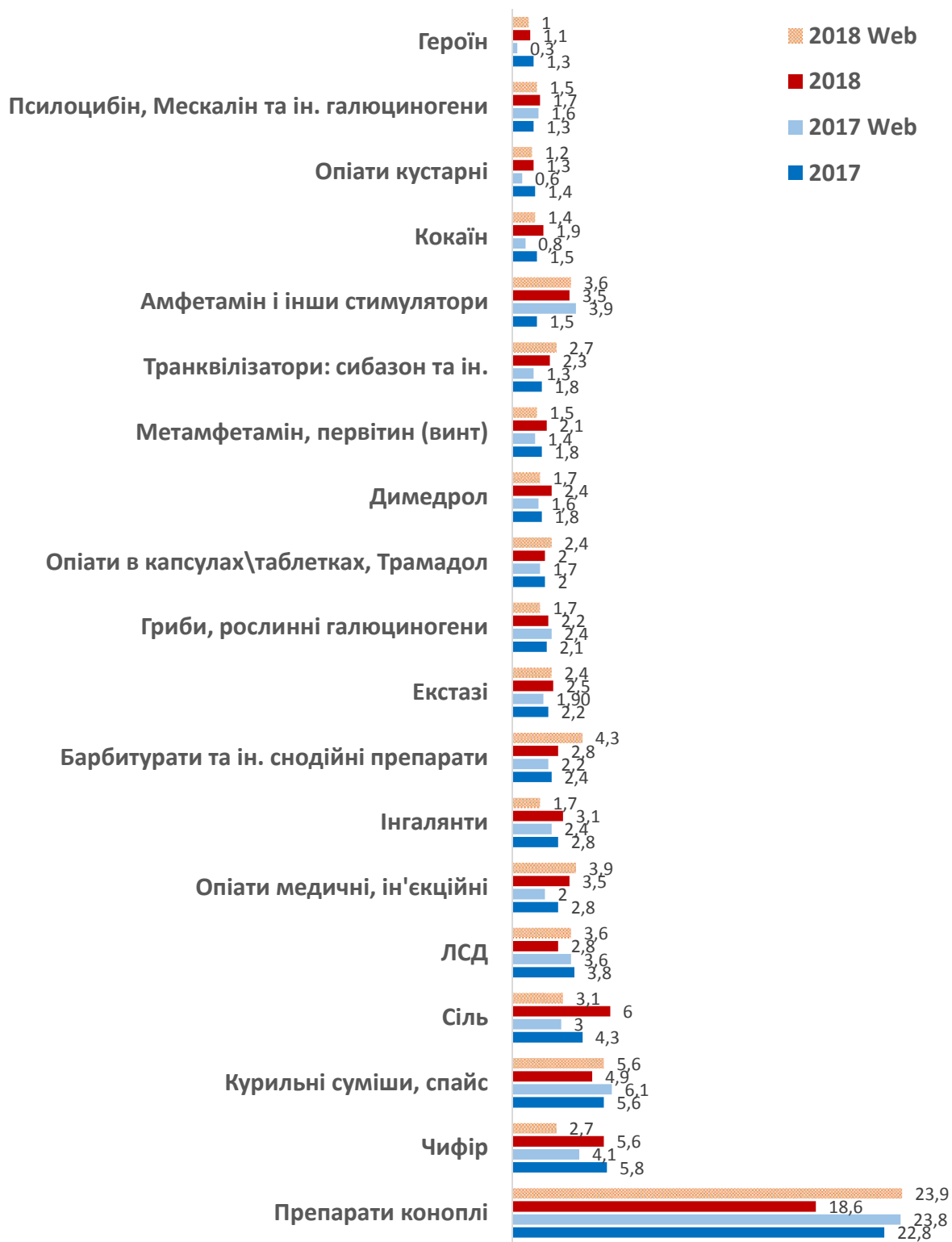

Рисунок 2 – Процентний розподіл позитивних відповідей респондентів щодо вживання різних видів психоактивних речовин (хоча б раз у житті)

Таблиця 3

Процентний розподіл відповідей респондентів на запитання «До якого ступеня Ви знайомі з різними психоактивними речовинами?» (% від усіх)

Назва препарату	Тип опитування	Ніколи не пробував	Пробував 1-2 рази	Пробував декілька разів	понад 10 разів, але нерегулярно	Вживав регулярно	Процент спроб
Препарати коноплі: маріхуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.	Віч-на-віч	85,5	10,8	3,6	2,3	1,9	18,6
	Web	76,1	9,4	8,7	3,1	2,7	23,9
Опіати медичні: морфін промедол, кодеїн та ін.	Віч-на-віч	96,5	1,8	1,2	0,4	0,2	3,6
	Web	96,1	2,4	1,0	0,5	0	3,9
Опіати в капсулах\таблетках: трамадол	Віч-на-віч	98,0	0,7	0,8	0	0,4	1,9
	Web	97,6	1,4	0,5	0,5	0	2,4
Опіати кустарні: черняшка, ширево, ханка, солома та ін.	Віч-на-віч	98,7	0,4	0,4	0,1	0,4	1,3
	Web	98,8	1,0	0,2	0	0	1,2
Героїн	Віч-на-віч	98,9	0,2	0,3	0,3	0,3	1,1
	Web	99,0	1,0	0	0	0	1,0
Кокаїн, крек	Віч-на-віч	98,1	1,0	0,3	0,1	0,4	1,8
	Web	98,6	1,2	0	0,2	0	1,4
Чифір	Віч-на-віч	94,4	3,3	1,0	0,6	0,7	5,7
	Web	97,3	1,7	1,0	0	0	2,7
Метамфетамін, первітин (винт)	Віч-на-віч	97,9	0,9	1,0	0	0,2	2,1
	Web	98,6	0,5	0,5	0,5	0	1,5
Амфетаміни та ін. стимулятори	Віч-на-віч	96,5	2,0	0,8	0,2	0,4	3,4
	Web	96,4	0,7	1,2	1,7	0	3,6
Транквілізатори: сибазон та ін.	Віч-на-віч	97,7	1,3	0,4	0,1	0,4	2,2
	Web	97,3	1,0	1,2	0	0,5	2,7
Барбітурати та ін. снодійні препарати	Віч-на-віч	97,2	1,3	1,0	0,1	0,4	2,8
	Web	95,7	2,2	1,7	0,2	0,2	4,3
Кетамін (каліпсол)	Віч-на-віч	98,6	0,7	0,4	0	0,3	1,4
	Web	99,0	0,7	0,2	0	0	0,9
Бутірат	Віч-на-віч	98,9	0,5	0,4	0	0,2	1,1
	Web	98,6	1,2	0	0,2	0	1,4
Інгалянти: клей, бензин, ацетон та ін.	Віч-на-віч	96,9	1,6	1,1	0	0,4	3,1
	Web	98,3	1,0	0,7	0	0	1,7
Димедрол (не мед. вживання)	Віч-на-віч	97,6	1,3	0,9	0,1	0,1	2,4
	Web	98,3	1,7	0	0	0	1,7
ЛСД (марки, промокашки)	Віч-на-віч	97,2	1,4	0,9	0,3	0,2	2,8
	Web	96,4	1,9	1,0	0,7	0	3,6
Псилоцибін, Мескалін та ін.	Віч-на-віч	98,3	0,8	0,5	0,1	0,2	1,6
	Web	98,6	1,0	0,5	0	0	1,5
Фенциклідін	Віч-на-віч	98,8	0,4	0,3	0,1	0,3	1,1
	Web	100,0	0	0	0	0	0
Гриби, рослинні галюциногени	Віч-на-віч	97,8	1,1	0,6	0,2	0,3	2,2
	Web	98,3	1,0	0,7	0	0	1,7
Екстазі (МДМА, Е)	Віч-на-віч	97,5	1,4	0,6	0,1	0,4	2,5
	Web	97,6	1,4	0,5	0,5	0	2,4

Назва препарату	Тип опитування	Ніколи не пробував	Пробував 1–2 рази	Пробував декілька разів	понад 10 разів, але нерегулярно	Вживав регулярно	Процент спроб
Курильні суміші (мікси), спайс	Віч-на-віч	95,1	2,6	1,3	0,5	0,5	4,9
	Web	94,5	3,9	1,0	0,5	0,2	5,6
Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	Віч-на-віч	94,0	2,7	1,5	0,8	0,8	5,8
	Web	96,9	2,4	0,7	0	0	3,1
Інші наркотики	Віч-на-віч	93,6	3,1	1,2	0,7	1,4	6,4
	Web	97,3	0,2	0,2	0,2	1,9	2,5
Алкоголь (пиво, вино, водка)	Віч-на-віч	18,7	8,1	19,5	44,9	8,8	81,3
	Web	12,0	6,7	14,2	47,5	19,5	87,9
Тютюн, сигарети (нікотин)	Віч-на-віч	36,8	16,7	17,3	16,9	12,2	63,2
	Web	33,3	17,3	13,0	19,0	17,3	66,6
Електронні сигарети	Віч-на-віч	48,6	19,7	18,8	9,7	2,9	51,4
	Web	48,0	21,4	17,8	9,6	3,1	51,9

На четвертому місці за розповсюдженістю так звані **дизайнерські наркотики «спайс»** – 4,9 % (**5,6 %** у Web). У 2011 році до переліку психоактивних речовин було включено «курильні суміші», так звані «мікси», тепер відомі як «спайс». Раніше вони вільно розповсюджувались серед молоді через дуже велику мережу пунктів продажу, тому що не були внесені до переліку наркотичних речовин – це характерна риса категорії дизайнерських наркотиків. На початку 2011 року ситуація змінилась – вільний продаж цього виду наркотиків заборонили, але подекуди він залишився у нелегальному обігу. Привертає до себе увагу те, що це третій за розповсюдженістю вид наркотиків, що споживає молодь – за результатами опитування 2017 року, його пробували 5,6 % молодих харків'ян. Як бачимо, в разі інтернет-опитування вживання «спайс» буде вищим і навіть перевищує споживання чифіра, займаючи **друге місце!**

На п'ятому місці за споживанням **ЛСД** – 2,8 % (**3,6 %** у Web).

Далі за ступенем розповсюдженості йдуть «традиційні» для нашого регіону наркотичні речовини – **ін'єкційні опіати**, які є важкодоступними для населення, їх показник в моніторингу ніколи не перевищував 1–3 відсотки. Зараз спостерігається стабілізація їх споживання. Так, медичні опіати вживали 2,8 % (**2,0 %** у Web) молодих харків'ян, кустарні – 1,4 % (**0,6 %** у Web), героїн вживали 1,3 % опитаних (**0,3 %** у Web).

Стимулятори стають менш поширеними серед молоді. **Амфетаміни** – 1,5 % (**3,9 %** у Web) та **метамфетамін (винт)** вживали 1,8 % опитаних (**1,4 %** у Web). **Кокаїн** (або крек) вживали 1,5 % опитаної молоді (**0,8 %** у Web).

Процент молодих людей, які пробували **екстазі**, суттєво не змінився, і становить 2,2 % (**1,9 %** у Web). Екстазі – типовий молодіжний, «клубний» наркотик – в Харкові не отримав широкого розповсюдження, ймовірно, через велику ціну, труднощі і ризики контрабанди. Хоча з кінця 1990-х рр. він

стабільно фіксується в опитуваннях, у 1999 р. процент його проб становив 4 %, у 2008 році зріс до 4,3 %.

Процент молодих людей, які пробували **«гриби»** – галюциногени місцевого походження, трохи збільшився до 2,1 % (**2,4 %** у Web). Вживання цього типу наркотиків теж можна віднести до так званої «клубної субкультури». Збільшилось вживання **інгальянтів** – 2,8 % (**2,4 %** у Web) та немедичне вживання **Димедролу** – 1,8 % (**1,6 %** у Web).

Збільшилось і вживання **барбітуратів** та ін. снодійних препаратів – 2,4 % (**2,2 %** у Web) та **транквілізаторів** – 1,8 % (**1,3 %** у Web). Вживання наркотичного препарату **«бутират»**, збільшилось вдвічі, його вживали 1,3 % (**0,5 %** у Web) респондентів (у 2017 р. 0,5 %).

Інші наркотики, не зазначені в списку, вживали 2,5 % (**2,2 %** у Web) опитаних.

Як бачимо, результати паперового та інтернет-опитування де в чому істотно різняться (вживання спайсу, амфетаміну та деяких інших речовин). Однак, за більшістю позицій, результати приблизно однакові, як це видно на рисунку 2.

Дані про динаміку споживання різних психоактивних речовин наведені у таблиці 4, а регулярного споживання – у таблиці 5. Загальне спостереження дозволяє зробити висновок: протягом останніх років загальне споживання наркотичних речовин серед молоді зменшується та стабілізується. До 2008 року ми фіксували постійне зростання частки регулярних споживачів препаратів коноплі, і лише у спостереженні 2014 та 2016 рр. їх кількість значно зменшилась (табл. 5), але в 2017 році знову збільшилась. У 2018 році зросла кількість регулярних споживачів, практично, всіх наркотиків, а ось кількість регулярних споживачів алкоголю і тютюну залишилась приблизно на рівні минулого року.

Щодо споживання **стимуляторів** – споживання чифіру зменшується (епізодичне), споживання кокаїну збільшується, як і споживання первітину та амфетамінів. Споживання препаратів, кустарно виготовлених з лікарських засобів, – Ефект, Колдакт та ін., – досягло максимуму у 2008 році, пішло на спад, і зараз цей показник виключено зі списку препаратів. Споживання **екстазі**, як епізодичне, так і регулярне, досягло максимуму у 2008 році і тепер знижується. Кількість постійних споживачів екстазі у 2018 році знизилась до 0,4 %.

Споживання седадивно-снодійних та анксіолітичних засобів трохи збільшилось (це стосується транквілізаторів, барбітуратів та кетаміну).

Порівняно з попереднім роком споживання інгальянтів має тенденцію до зростання.

Таблиця 4

Процент молоді, що вживала різні психоактивні речовини (загальний процент спроб): динаміка за 1999–2017 рр.

Загальний процент спроб	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Препарати коноплі: маріхуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.	37,5	36,6	29,8	25,9	24,3	17,2	23,1	22,8	23,8	18,6	23,9
Опіати медичні: морфін, промедол, кодеїн та ін.	1,4	1,5	1,4	2,2	2	1,8	2,2	2,8	2,0	3,6	3,9
Опіати в капсулах\- таблетках: трамадол та ін.	—	4,5	4,4	6,7	3,7	1,9	1,4	2,0	1,7	1,9	2,4
Опіати кустарні: черняшка, ширево, ханка, солома та ін.	1,2	1,2	0,7	1,2	0,8	0,8	0,5	1,4	0,6	1,3	1,2
Героїн	0,7	0,3	0,3	1,2	0,5	0,8	0,5	1,3	0,3	1,1	1,0
Кокаїн, крек	1,2	0,6	1,2	1,6	1,2	1,2	1,1	1,5	0,8	1,8	1,4
Чифір	16,5	8,1	9,6	9,4	8,3	7,4	6,2	5,8	4,1	5,7	2,7
Метамфетамін, первітин (винт)	1	0,9	0,9	2,1	1,2	1,1	1	1,8	1,4	2,1	1,5
Амфетаміни та ін. стимулятори	0,9	0,5	1,2	2,8	1,5	1,8	1	1,5	3,9	3,4	3,6
Ефект, Колдакт та ін.	—	0,5	2	4,2	0,3	0,9	—	—	—	-	-
Ефедрон (мулька, джеф)	0,8	0,3	0,2	0,8	0,5	0,5	—	—	—	-	-
Транквілізатори: сибазон та ін.	2,9	0,9	1,1	0,9	1,3	1,4	0,9	1,8	1,3	2,2	2,7
Барбітурати та ін. снодійні препарати	1,1	0,3	0,1	1,4	0,8	0,7	1,7	2,4	2,2	2,8	4,3
Кетамін (каліпсол)	0,9	0,2	0,7	0,9	1,1	0,9	0,3	1,2	0,6	1,4	0,9
Бутірат	—	0,2	0,3	1	1,7	1,1	0,5	1,3	0,5	1,1	1,4
Інгалянти (клей, бензин, ацетон та ін.)	5,7	2,7	2,5	3,2	3,2	3,2	1,6	2,8	2,4	3,1	1,7
Димедрол (немед. вживання)	17,7	7,2	6,2	6,8	4,1	2,3	1,6	1,8	1,6	2,4	1,7
Циклодол	0,5	0,6	0,1	—	—	—	—	—	—	-	-
Тарен	—	4,2	2	2,8	0,9	0,8	—	—	—	-	-
ЛСД (марки, промокашки)	1,7	0,9	0,8	2,3	1,3	2,2	3,2	3,8	3,6	2,8	3,6
Псилоцибін, Мескалін та ін.	—	—*	—*	0,8	0,3	0,8	1,1	1,3	1,6	1,6	1,5
Фенциклідін	—	0,2	0,1	0,7	0,4	0,7	0,3	1,0	0,6	1,1	0
Гриби, рослинні галюциногени	—	0,9	2,1	4,3	2,1	1,4	1,9	2,1	2,4	2,2	1,7
Екстазі (МДМА, Е)	3,8	1,2	1,8	4,3	2,5	1,6	1,4	2,2	1,9	2,5	2,4
Курильні суміші (мікси), спайс	—	—	—	—	13,3	7,9	5,8	5,6	6,1	4,9	5,6

Закінчення таблиці 4

Загальний процент спроб	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	—	—	—	—	—	—	3,7	4,3	3,0	5,8	3,1
Інші наркотики	4,4	2,3	2,9	6,4	2,3	2,8	1,8	2,5	2,2	6,4	2,5
Алкоголь (пиво, вино, водка ...)	—	71,3	86,3	87	86,8	89,3	84,4	85,7	82,2	81,3	87,9
Тютюн, сигарети (нікотин)	59,2	64,3	66,4	64,8	66,8	61,5	53,3	66,4	61,4	63,2	66,6
Електронні сигарети	—	—	—	—	—	—	45,5	50,7	49,4	51,4	51,9

«—» – показник не вимірювався.

«—*» – у 2001 та 2005 роках показник був об'єднаний з показником «ЛСД».

Таблиця 5

**Процент молоді, що вживала різні психоактивні речовини РЕГУЛЯРНО:
динаміка за 1999–2017 рр.**

Процент регулярних споживачів	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Препарати коноплі: маріхуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.	1	1,2	1,7	1,8	1,3	0,3	0,9	1,2	2,7	1,9	2,7
Опіати медичні: морфін, промедол, кодеїн та ін.	0	0	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0
Опіати в капсулах\таблетках: трамадол та ін.	—	0	0,4	0,3	0,3	0,1	0	0,2	0,3	0,4	0
Опіати кустарні: черняшка, ширево, ханка, солома та ін.	0	0	0,1	0,3	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,4	0
Героїн	0	0	0	0,2	0	0,2	0,1	0,4	0,3	0,3	0
Кокаїн, крек	0,1	0	0	0,3	0,1	0	0,1	0,3	0,3	0,4	0
Чифір	0,6	0,2	0,5	0,7	0,4	0,1	0,5	0,5	0,5	0,7	0
Метамфетамін, первітин (винт)	0,1	0	0,1	0,4	0,2	0,1	0	0,3	0,3	0,2	0
Амфетаміни та ін. стимулятори	0	0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,8	0,4	0
Ефект, Колдакт та ін.	—	0	0,1	0,4	0,1	0,1	—	—	—	—	—
Ефедрон (мулька, джеф)	0	0	0	0,2	0,1	0,1	—	—	—	—	—
Транквілізатори: сибазон та ін.	0,1	0	0	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,5	0,4	0,5

Процент регулярних споживачів	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Барбітурати та ін. снودійні препарати	0	0,1	0	0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3	0,4	0,2
Кетамін (каліпсол)	0	0	0	0,1	0,2	0,1	0	0,1	0,2	0,3	0
Бутірат	–	0	0	0	0,2	0,2	0	0,2	0,2	0,2	0
Інгалянти (клей, бензин, ацетон та ін.)	0,1	0,1	0,1	0,3	0,3	0,7	0,1	0,4	0,6	0,4	0
Димедрол (немед. вживання)	0,3	–	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,1	0
Циклодол	0	0	0	–	–	–	–	–	–	–	–
Тарен	–	0	0	0,1	0,2	0,2	–	–	–	–	–
ЛСД (марки, промокашки)	0	0	0,1	0	0,1	0,2	0,2	0,3	0,8	0,2	0
Псилоцибін, Мескалін та ін.	–	–*	–*	0,1	0,1	0,2	0	0,2	0,3	0,2	0
Фенциклідін	–	0	0	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0
Гриби, рослинні галюциногени	–	0,3	0,3	0,6	0,4	0,4	0,2	0,3	0,5	0,3	0
Екстазі (МДМА, Е)	0,1	0	0,1	0,3	0,1	0,5	0,2	0,2	0,5	0,4	0
Курильні суміші (мікси), спайс	–	–	–	–	0,7	0,5	0,1	0,2	0,6	0,5	0,2
Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	–	–	–	–	–	–	0,3	0,7	0,5	0,8	0
Інші наркотики	0,4	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,4	0,6	0,9	1,4	1,9
Алкоголь (пиво, вино, водка ...)	–	10,0	9,9	12,2	7,5	7,5	10,5	10,5	18,0	8,8	19,5
Тютюн, сигарети (нікотин)	–	26,0	26,4	24,7	19,3	11,2	14,7	14,8	17,3	12,2	17,3
Електронні сигарети	–	–	–	–	–	–	3,1	2,6	1,9	2,9	3,1

«–» – показник не вимірювався.

«–*» – у 2001 та 2005 роках показник був об'єднаний з показником «ЛСД».

Споживання опіатів залишається відносно стабільним – як епізодичне, так і регулярне. Ми відзначаємо незначні коливання, слід відмітити що до 2005 року у молодіжному середовищі регулярні споживачі опіатів не фіксувались взагалі.

Відносно регулярних споживачів (табл. 5) – якщо у 1999 р. ми фіксували регулярних споживачів по 8 позиціях списку адиктивних речовин, у 2001 р. – по 5, то у 2005 р. – по 13 позиціях, у 2008 р. – по 20 позиціях, у 2011 р., – по 23, у 2014 р. – вже по 24, у 2016 р. – по 21 позиції, у 2017 та 2018 роках – вже по 26 позиціях запропонованого респондентам списку наркотиків.

Можливо виділити **три головні спостереження** стосовно динаміки споживання наркотиків:

1. Ми фіксуємо **стабілізацію споживання наркотиків**.

2. На фоні загальної стабілізації споживання наркотиків відбувається **внутрішня трансформація**, яка проявляється у збільшенні споживання одних речовин і зменшенні споживання інших. Зростає споживання дизайнерських наркотиків, а також транквілізаторів, снодійних засобів, інгалянтів та стимуляторів.

3. Зросла кількість регулярних споживачів наркотиків, практично по всіх позиціях із запропонованого списку. Подібний висновок підтверджують і дані веб-опитування.

АЛКОГОЛЬ

Що ж стосується **споживання алкоголю** – його зараз вживає 81,3 % (87,9 % Web) молодих харків'ян, за останні роки загальна кількість споживачів алкоголю практично не змінювалась. Відбулося структурне збільшення частки тих, хто вживає алкоголь регулярно, – з 7,5 % у 2014 році до 8,8 % у 2018 році (19,5 % Web) (табл. 6).

Таблиця 6

Частота вживання алкоголю в 2001–2108 рр. (% від усіх)

Рік	Пробував 1–2 рази	Пробував кілька разів	Вживав більше 10 разів, але нерегулярно	Вживаю регулярно	Пробував и всього
2001	1,4	11,9	48,0	10,0	71,3
2005	7,6	18,8	50,0	9,9	86,3
2008	8,8	18,8	47,2	12,2	87
2011	6,8	18,8	53,7	7,5	86,8
2014	7,0	23,4	51,4	7,5	89,3
2016	4,9	20	49	10,5	84,4
2017	5,8	18,9	50,5	10,5	85,7
2017 Web	5,4	14,2	44,7	18,0	82,2
2018	8,1	19,5	44,9	8,8	81,3
2018 Web	6,7	14,2	47,5	19,5	87,9

Дещо змінилася і структура споживаних молоддю спиртних напоїв (табл. 7). Привертає до себе увагу те, що зростання у 1999 та 2008 роках та зменшення у 2011 та 2014 роках споживання пива та міцних спиртних напоїв відбувались разом. Цю тенденцію підтримувало і споживання слабоалкогольних коктейлів. За даними веб-опитування, ми спостерігаємо вищі показники по слабоалкогольних позиціях.

**Структура споживання спиртних напоїв харківською молоддю
в 1999–2018 рр. (усереднені показники за тиждень у мілілітрах)**

Рік	1999	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Пиво	1842	860	1405	800	480	685	565	385	610	682
Вино сухе, шампанське	60	66	74	87	52	97	123	65	96	107
Вино міцне	57	31	22	31	13	59	51	27	42	18
Горілка, коньяк, самогон	176	86	107	80	51	116	73	36	58	51
Слабоалкогольні коктейлі	–	172	290	192	145	122	155	109	175	264

ТЮТЮН

Тютюнопаління залишається досить розповсюдженою і, на жаль, стабільною у кількісному вираженні формою адиктивної поведінки (рис. 3). Якщо порівнювати загальну ситуацію з попередніми роками, то ми спостерігаємо незначні коливання кількості споживачів тютюнових виробів. Так, у 1999 р. курили 59,2 % молодих харків'ян, у 2001 р. – 64,3 %, в 2005 р. – 66,4 %, у 2008 р. – 64,8 %, у 2011 р. – 66,8 %, у 2014 р. – 61,5 %, у 2016 р. – 53,3 %. У 2017 р. знову відзначається зростання – до 66,4 %, а у 2018 р. бачимо деяке зниження до 63,2 %. Кількість регулярних споживачів тютюну серед молоді (після зниження до 11,2 % у 2014 році) у 2018 році збільшилась до 12,2 %, а в разі веб-опитування навіть до 17,3 %.

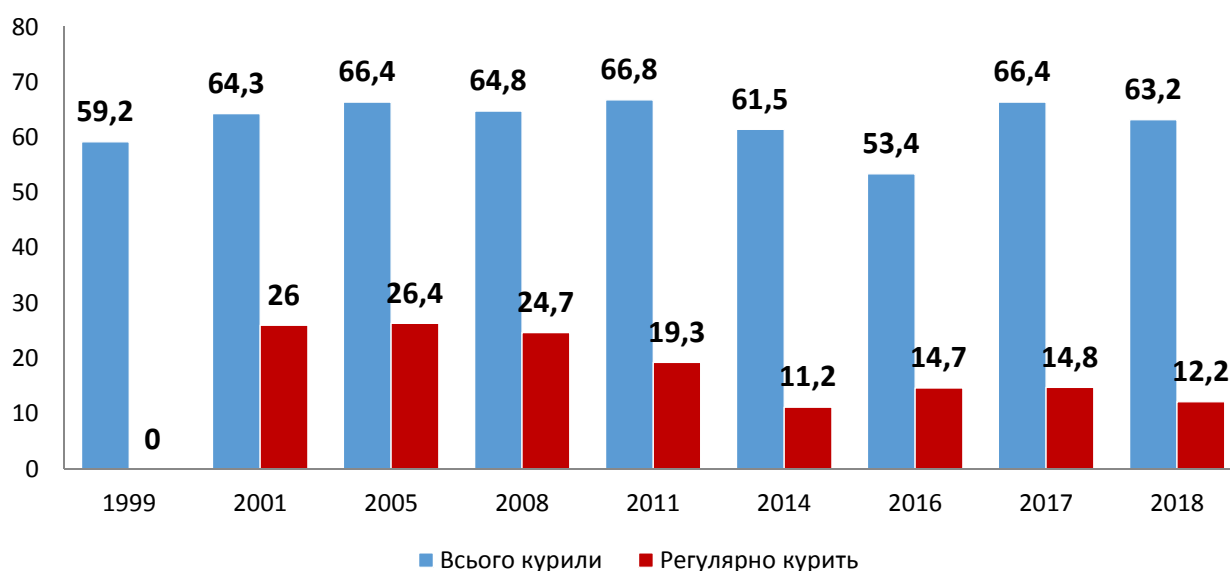

Рисунок 3 – Процент харківської молоді, що курили тютюн (порівняльні дані за 1999–2018 рр. у %, відсоток регулярних споживачів у 1999 р. не вимірювався)

У 2016 році введено новий показник у список психоактивних речовин – **електронні сигарети**. Дані про куріння електронних сигарет містить таблиця 8.

Таблиця 8

Поширеність куріння електронних сигарет (% від тих, хто відповів)

Рік	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Всього курили	45,5	50,7	49,4	51,4	51,9
Регулярно курять	3,1	2,6	1,9	2,9	3,1

Кількість «вейперів» порівняно з 2017 роком зросла. Більше ніж половина опитаних зізналися в досвіді використання електронних сигарет. Однак кількість постійних споживачів у поточному році зросла не набагато. Молодь продовжує надавати перевагу традиційним сигаретам, електронні не користуються поки особливою популярністю. Багато хто пробує їх «заради інтересу», але не переходить на постійне вживання.

ПРАВОПОРУШЕННЯ

Респондентам також були поставлені запитання про випадки скоєння правопорушень в стані алкогольного і наркотичного сп'яніння та з метою дістати гроші на наркотики (табл. 9).

Таблиця 9

Процентний розподіл позитивних відповідей на запитання «Чи скоювали Ви коли-небудь правопорушення в стані алкогольного сп'яніння? ... наркотичного сп'яніння? ... з метою дістати гроші на наркотики? (будь-які правопорушення, в т. ч. хуліганство)» (% від усіх)

Скоювали правопорушення	2014 р.	2016 р.	2017 р.	Web 2017 р.	2018 р.	Web 2018 р.
у стані <u>алкогольного</u> сп'яніння	13,6	14,8	12,8	11,2	9,6	11,5
у стані <u>наркотичного</u> сп'яніння	1,1	1,5	1,3	0,7	3,2	1,3
з метою <u>дістати гроші на наркотики</u>	0,5	0,3	0,8	0,9	2,0	0,3

За даними опитування, 9,6 % молодих людей зізнались в тому, що скоювали правопорушення в стані алкогольного сп'яніння, 3,2 % – в стані наркотичного сп'яніння, і 2,0 % респондентів визнали, що скоювали правопорушення з метою отримання грошей на наркотики.

Порівняно з 2017 роком ми спостерігаємо значне збільшення кримінальної активності молоді, пов'язаної з вживанням наркотиків та алкоголю. Той факт, що така немала кількість молодих осіб скоювала правопорушення в стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, свідчить про достатньо високий рівень розповсюдженості таких випадків серед найбільш благополучної частини молоді – учнівської молоді. Також привертає до себе увагу зростання кількості молодих людей, які вчинили правопорушення з метою добути гроші на наркотики, особливо це видно за результатами опитування віч-на-віч.

КОНТАКТИ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ НЕЛЕГАЛЬНОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Контакти із наркодилерами є вагомим показником, що відображає кількість групи споживачів наркотиків. Усього з продавцями наркотиків зустрічались **20,4 %** респондентів (**19,5 %** в разі веб-опитування), тоді як у 2001 р. – 31,4 %; у 2005 р. – 22 %, у 2008 р. – 24,5 %, у 2011 р. – 22,4 %, у 2014 р. – 13,1 %, а у 2016 р. – 19,2 %. Можна говорити про суттєве зменшення кількості контактів молоді з суб'єктами нелегального обігу наркотиків в період з 2001 по 2011 роки. У 2017 році спостерігається певне **збільшення кількості контактів з продавцями наркотиків (на 1,8 %)**, що може свідчити про порушення стабілізації наркоситуації в середовищі учнівської молоді та потребує подальшого вивчення.

Якщо говорити про ініціативу цих зустрічей (табл. 10), то домінує позиція випадкової зустрічі (49,7 %), що сама по собі приховує інші обставини події; друге місце займає ініціатива друзів (28,4 %). Така картина практично не відрізняється від тенденції розподілів попередніх років. Результати веб-опитування в цьому випадку дуже сильно відрізняються від традиційного, що потребує додаткового вивчення.

Таблиця 10

Процентний розподіл відповідей на запитання «Якщо Ви зустрічались із продавцями наркотиків, то від кого була ініціатива?» (% від тих, хто відповів)

Рік	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Всього зустрічались з продавцями наркотиків	33,3	31,4	22	24,5	22,4	13,1	19,2	21	18,1	20,4	19,5
Якщо Ви зустрічались із продавцями наркотиків, то від кого була ініціатива?											
Від мене	7,1	13,1	6,0	10,1	6,5	11,8	9,5	7,4	16,5	8,3	15,9
Від продавця	8,2	6,8	11,6	11,9	9,8	15,1	8,0	8,1	9,7	9,7	8,4
Від моїх друзів, знайомих	23,8	17,1	23,7	32,8	30,4	27,0	25,6	26,6	27,2	28,4	31,6
Це була випадкова зустріч	32,1	31,7	35,5	45,1	53,3	46,1	56,9	57,9	63,1	49,7	64,3

Запитання про місця зустрічі та соціально-етнічну належність продавців наркотиків були відсутні в паперовому варіанті анкети за 2018 рік, для порівняння використано дані веб-опитування.

Більшість зустрічей з продавцями наркотиків відбувається на вулиці, у дворі, в під'їзді – 8,6 %; в компанії та у друзів вдома зустрічались із продавцями наркотиків 4,9 % респондентів. Далі за частотою слідує зустрічі на «точці» у «бариги» – 2,4 % («точка» – це жаргонна назва місця, де наркоторговець продає наркотики). Рідше зустрічаються молоді харків'яни з наркоторговцями в навчальному закладі – 1,7 %. та у випадково обумовленому місці, на так званій «стрілці» – 2,2 %. Порівняно з попереднім дослідженням

зменшився відсоток зустрічей з продавцями наркотиків у гуртожитку – з 2,5 % у 2016 до 1,4 % у 2018 році.

Крім цього, нами була виявлена деяка трансформація соціально-етнічної належності суб'єктів нелегального обігу наркотиків (табл. 11).

Порівняно з даними 2017 року спостерігається впевнене зменшення кількості наркоторговців, які зустрічались з молоддю, проте у 2018 році значно збільшилась кількість таких зустрічей серед місцевих жителів – з 9,1 % у 2017 до 11,1 % у 2018 році. А ось кількість продавців із числа «своїх» (друзів, близьких знайомих і т. д.) зменшилася майже в 1,5 раза! Це є дуже позитивною тенденцією.

Таблиця 11

Розподіл відповідей на запитання «Хто виступав у ролі продавця?» (% від усіх)

Рік	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017* Web	2018 Web
Місцеві жителі	21,0	18,3	22,7	8,2	13,5	6,8	6,4	9,1	8,8
«Свої» (друзі, знайомі)	20,1	22,7	7,2	14,3	7,6	4,9	11,8	6,6	7,6
Цигани	11,2	5,0	3,8	3,5	3,2	2,2	3,4	1,7	0,9
Вихідці із кавказького регіону	2,7	3,2	3,0	2,6	2,3	1,8	2,5	1,5	1,1
Африканці	2,2	1,4	1,6	1,6	1,7	0,8	1,3	0,9	0,6
Вихідці із Середньої Азії	1,4	2,7	1,5	1,4	2,1	0,6	0,9	0,6	0,7
Інші	7,8	9,2	9,1	5,6	4,9	3,2	1,1	1,7	2,3

* Даний розділ відсутній в паперовому варіанті анкети за 2017 рік. Для порівняльної оцінки використано дані веб-опитування.

ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ОТОЧЕННІ РЕСПОНДЕНТІВ

У нашому дослідженні ми окремо виділяємо найближче соціальне оточення епізодичних і регулярних споживачів адиктивних речовин («ближнє коло») – це родичі наркомана, його близькі друзі, а також особи, що утягуються в ситуації споживання адиктивних речовин, що мають зустрічі з розповсюджувачами наркотиків, але не вживають їх. За даними моніторингу, відбувається збільшення кількості споживачів наркотиків у «ближньому колі» респондентів (табл. 12). Загалом, порівняно з 2017 роком, відбулось збільшення вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів (Web). Але в цілому цей показник залишається доволі стабільним.

Практично однаковий відсоток опитаних (порівняно з даними веб-опитування) знайомі з наркоманами особисто і бачили людей в наркотичному

стані. Це дозволяє припустити більш тісний взаємозв'язок цих респондентів з оточенням, що вживає наркотики.

Таблиця 12

Вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів
(% від тих, хто відповів)

Рік	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Є споживач наркотиків серед близьких людей	28,3	32,8	26,2	28,0	17,2	13,9	14,2	10,1	13,3	15,7	18,8	15,6	20,4
Знайомі з людиною, що вживає наркотики	59,1	62,1	68,7	68,5	54,6	55	53,2	46,7	51,3	56,3	57,3	52,6	58,4
Бачили людину в стані наркотичного сп'яніння	64,8	73,3	78,9	79,4	72,2	69,7	72,1	60,7	66,5	67,0	57,9	61,7	65,9

Вживання наркотиків іншими в присутності респондента звичайно є чинником, що провокує перші проби (табл. 13).

Таблиця 13

Вживання наркотиків у присутності респондента

Рік	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
(% від тих, хто відповів)													
Потрапляли у ситуацію, коли у їх присутності вживали наркотики	52,3	54,0	55,7	51,6	43,5	37,7	37,6	27,7	33,4	36,5	33,1	33,9	33,9
Це було один раз	24,4	26,0	22,2	24,6	26,7	28,3	30,9	41,9	30,4	32,1	27,0	27,6	30,2
Це було декілька разів	58,0	52,4	55,8	51,2	57,5	54,2	57,8	46,0	54,8	54,6	55,3	57,1	53,7
Це було багато разів	17,6	21,6	22,0	24,2	15,9	17,5	11,3	12,1	13,8	13,2	17,6	14,9	16,0
Їм пропонували приєднатись	42,5	51,4	62,1	62,0	48,8	51,2	44,7	31,6	27,1	29,2	21,9	54,1	73,5

Залучення до вживання наркотиків, за нашими даними, відбувається, головним чином, через тиск із боку групи друзів, однокласників або

«випадкових зустрічних». З 1999–2001 рр., коли відсоток респондентів, яким надавались пропозиції приєднатись (показник тиску групи на індивіда), досягав 62 %, спостерігається зменшення групового тиску. У 2018 році цей показник становить **54,1 %** (73,5 % Web), що значно вище за показник попереднього року (29,2 % (21,9 % Web)).

З урахуванням такої динаміки можна зробити припущення про те, що збільшення кількості контактів з іншими, що вживають наркотичні речовини, особливо тих, хто бачив людину у стані наркотичного сп'яніння, пов'язане, між іншим, з покращанням обізнаності молодих людей про основні ознаки стану наркотичного сп'яніння і здатності ідентифікувати таку людину серед інших.

СУБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА ДОСТУПНОСТІ НАРКОТИКІВ ТА ГОСТРОТИ НАРКОТИЧНИХ І АЛКОГОЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Регулярно протягом моніторингу респондентам ставилось запитання: «Наскільки важко (чи легко) молодій людині «дістати» наркотики, психоактивні речовини в Харкові?». У таблиці 14 наводяться результати опитувань усіх років. Перше, що привертає увагу: протягом усіх років спостереження молодь в цілому схиляється до того, що **наркотики в Харкові дістати, скоріше, легко, ніж важко**. Правда, значний відсоток респондентів традиційно ухиляється від прямих відповідей, що характерно для тих молодих людей, які знаходяться за межами наркотичної субкультури. Аналогічні результати спостерігаються і в разі веб-опитування, що підтверджується і значенням індексу доступності наркотиків.

Таблиця 14

Розподіл відповідей на запитання «Наскільки важко (чи легко) молодій людині «дістати» наркотики, психоактивні речовини в м. Харкові?»
(індекс доступності коливається від «-1» – важко, до «+1» – легко)

Рік	1995	1997	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	Web 2017	2018	Web 2018
Важко	3,2	1,8	1,3	4,6	4,0	4,1	1,7	5,2	2,1	2,3	2,0	3,8	1,6
Скоріше, важко	8,7	5,2	4,3	4,1	6,9	5	5	7,3	5,9	6,2	5,6	8,8	4,1
Важко відповісти	45,4	40,0	40,5	29,3	47,4	40,3	46,6	55,5	47,4	42,8	47,1	40,6	44,4
Скоріше, легко	24,6	32,4	34,9	34,5	28,9	32,2	31	29,1	28,8	32,9	29,2	27,7	33,2
Легко	18,2	20,5	19,0	27,5	12,7	18,3	15,7	10,1	15,1	15,8	16,2	18,9	16,7
Індекс доступності	0,23	0,33	0,33	0,38	0,21	0,28	0,27	0,12	0,24	0,26	0,25	0,24	0,29

Цей показник пов'язаний з головними показниками розповсюдженості нелегальних наркотиків, оскільки чим більше у вибірці споживачів наркотиків,

тим вище індекс доступності. Індекс, значення якого наведені в нижньому рядку таблиці 14, може коливатися від -1 до +1, де крайні значення, відповідно, означають: «важко» і «легко». В цілому індекс доступності стабілізувався після значного підвищення у 2001 році, і це є опосередкованим свідченням трансформації процесів розповсюдження споживання наркотиків у молодіжному середовищі.

За останні роки істотно змінився ступінь суб'єктивної оцінки гостроти алкогольних і наркотичних проблем (рис. 3). Для фіксації цього показника ми використали шкалу, що становить континуум із п'яти позицій від оцінки проблеми як абсолютно несерйозної до її оцінки як дуже серйозної. Ми присвоїли кожній з позицій числове значення: «Дуже серйозна» – 1, «Скоріше, серйозна, ніж ні» – 0,5, «Важко відповісти» – 0, «Скоріше, несерйозна» – -0,5, «Абсолютно несерйозна» – -1. На рисунку 4 наведена динаміка індексної оцінки гостроти проблеми відносно двох класів адиктивних речовин – наркотиків та спиртних напоїв.

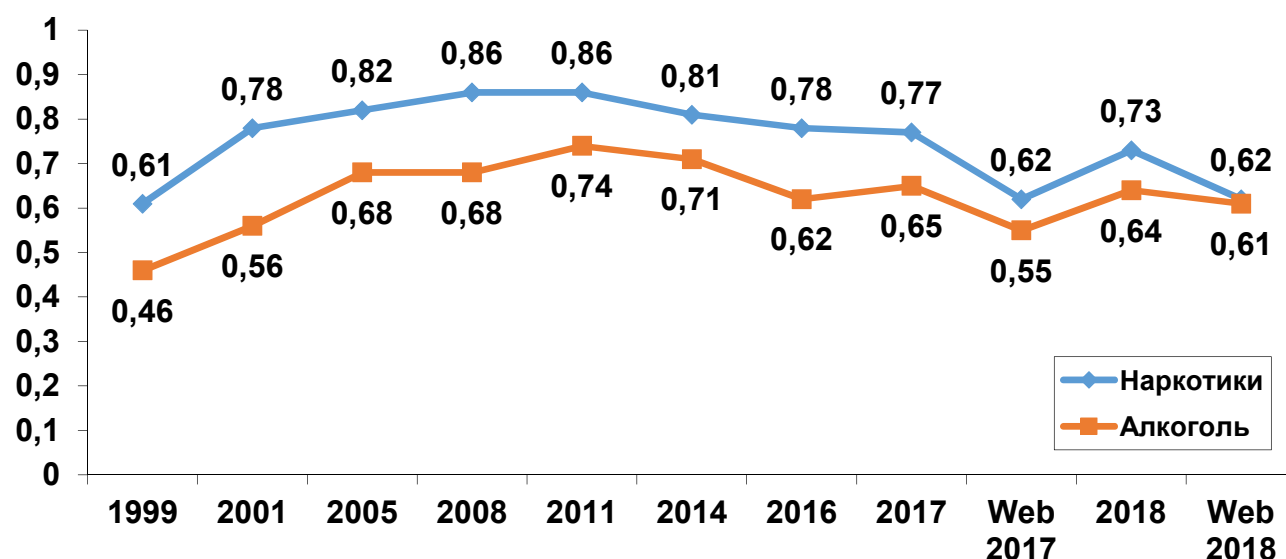

Рисунок 4 – Динаміка індексної оцінки гостроти алкогольних і наркотичних проблем (індекс може коливатися від -1 до +1)

За останні роки ми спостерігаємо стабілізацію **суб'єктивної оцінки гостроти обох проблем**, причому проблема наркоманії оцінюється як більш серйозна, ніж проблема алкоголізму, незважаючи на його несумірно більші масштаби розповсюдження. Це цілком пояснюється тим фактом, що стосовно алкоголю не існує правових обмежень, його вживання культурально обумовлено великою кількістю питних звичаїв і традицій, що існують протягом століть.

Що ж стосується наркотиків, то тут, навпаки, ніяких культурально обумовлених та усталених механізмів їх вживання не існує, це явище порівняно нове. Відповідно, на відносно нову та значно більш латентну небезпеку суспільство і реагує більш сильними побоюваннями. Необхідно також відзначити, що негативні соціальні наслідки вживання наркотиків значно більш помітні, ніж наслідки вживання алкоголю, і за часом настають значно швидше,

ніж при вживанні алкоголю. Зазначена тенденція особливо яскраво демонструє себе при опитуванні інтернет-респондентів, які оцінюють серйозність обох проблем набагато нижче.

СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СПОЖИВАЧІВ НАРКОТИКІВ

У ході моніторингу ми вивчили суб'єктивне ставлення до споживачів наркотиків, яке, на нашу думку, якісно характеризує включеність у систему соціальних зв'язків зі споживачами наркотиків.

Шкала Богардуса, що містить відповіді на запитання «У якій якості Ви згодні прийняти людей, що вживають наркотики?», характеризує величину соціальної дистанції по відношенню до соціальної групи наркоманів. У даному випадку її можна інтерпретувати як проєктивне прийняття чи неприйняття наркомана в певному соціальному статусі, значущому для респондента.

Помітна наступна закономірність – молоді харків'яни формують тенденцію до **зменшення** соціальної дистанції з наркоманами. Особливо це стосується респондентів веб-опитування (табл. 15).

Таблиця 15

Результати оцінки толерантності до наркоманів за шкалою Богардуса
(% від тих, хто відповів на запитання «У якій якості Ви згодні прийняти людей, що вживають наркотики?»)

Відповідь	1999	2001	2005	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Як членів сім'ї	1,63	3,6	1,6	2,4	1,8	2,7	2,7	3,6	3,2	4,6	2,8
Як близьких друзів, сусідів	5,3	3,7	3,7	3,5	1,7	1,6	2,8	3,3	4,6	4,4	5,3
Як членів трудового колективу	4,89	3,6	2,7	2,6	1,8	1,7	3,3	4,4	6,8	3,9	5,3
Як жителів мікрорайону	10,39	8,4	5,7	4,2	2,7	0,8	1,8	1,3	1,4	2,3	1,0
Як жителів міста	10,18	4,3	6,1	5,8	5,0	5,2	7,5	7,6	7,4	6,7	9,4
Як громадян України	9,78	6,5	7,3	6,5	6,4	6,2	5,4	8,2	8,4	9,1	11,9
Не хотів би, щоб наркомани були в країні	57,84	69,9	72,8	75	80,7	81,7	74,7	71,7	68,2	68,8	64,3
Індекс соціальної дистанції	6,01	6,05	6,24	6,27	6,49	6,5	6,3	6,18	6,04	6,1	6,02

Серед опитаних у цьому році відсоток готових прийняти наркоманів на більш «близькій» соціальній дистанції вище, ніж в 2017 році, і практично в усіх

попередніх опитуваннях. **Індекс соціальної дистанції протягом декількох років поступово знижується** (чим вищий індекс – тим менша толерантність до споживачів наркотиків). Із таблиці ми бачимо, що відсоток молодих людей, готових прийняти наркомана на «близькій» соціальній дистанції, коливається, але потроху зростає. Це, можливо, пояснюється тим, що відсоток молодих людей, котрі мають членів сімей, близьких друзів, сусідів, які вживають наркотики, зростає.

СТРУКТУРА ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ М. ХАРКОВА

У 2005, 2014, 2016 та 2017 роках до анкети були включені запитання, що стосуються змісту дозвілля харківської молоді. Очевидно, що наповненість дозвілля молоді людини цікавими та важливими для неї заняттями значно знижує ризик наркотизації і алкоголізації, оскільки на них не залишається часу. Дані щодо структури дозвілля харківської молоді у 2018 р. (віч-на-віч і веб-опитування) представлені у таблиці 16.

Таблиця 16

**Процентний розподіл відповідей респондентів на запитання
«Чим ви зазвичай зайняті у вільний час» (% від тих, хто відповів)**

Вид занять	Ніколи		Рідко		Часто		Завжди	
	Віч-на-віч	Web	Віч-на-віч	Web	Віч-на-віч	Web	Віч-на-віч	Web
Працюю, підробляю	26,5	35,5	39,7	33,9	14,5	9,1	19,2	21,4
Гуляю, спілкуюся з друзями	3,6	3,7	22,3	32,9	46,1	48,6	28,0	14,9
Читаю журнали, газети	24,9	36,8	46,5	45,4	19,1	14,1	9,4	3,7
Читаю книги	11,8	7,8	41,8	43,1	30,5	31,9	15,9	17,2
Дивлюся телевізор	30,7	45,7	44,8	38,9	17,4	12,3	7,2	3,1
Дивлюся фільми, передачі не по телевізору	9,8	4,4	27,6	28,2	42,3	46,5	20,2	20,9
Граю в комп'ютерні ігри, приставку	40,5	51,4	31,1	29,8	17,6	13,6	10,7	5,2
Спілкуюся в мережі Інтернет	4,1	1,8	19,6	17,8	37,9	40,7	38,3	39,7

Закінчення таблиці 16

Вид занять	Ніколи		Рідко		Часто		Завжди	
	Віч-на-віч	Web	Віч-на-віч	Web	Віч-на-віч	Web	Віч-на-віч	Web
Переглядаю різну інформацію в мережі Інтернет	2,9	0,5	14,6	11,7	43,5	46,5	38,9	41,3
Займаюся спортом самостійно	10,9	15,9	36,8	45,7	31,3	23,8	20,9	14,6
Займаюся спортом у секції	40,8	49,3	30,4	24,3	14,7	12,0	14,1	14,4
Займаюся у неспортивній секції за інтересом	59,8	69,5	24,5	19,6	9,6	5,0	5,9	6,0
Займаюсь музикою	63,6	67,4	20,1	23,2	9,2	6,3	7,1	3,1
Вчусь, виконую домашні завдання	20,1	18,5	34,7	28,5	31,6	29,5	13,7	23,5
Ходжу в кіно	16,9	17,5	55,4	60,3	20,9	18,8	6,8	3,4
Ходжу в театр	32,9	39,7	52,8	50,9	10,0	7,6	4,3	1,8
Ходжу на концерти	32,8	38,4	51,9	54,3	11,5	6,3	3,8	1,0
Відвідую виставки, галереї	36,8	38,4	45,8	47,3	12,6	12,0	4,8	2,3
Витрачаю час на своє захоплення, хобі	10,3	9,9	30,9	36,6	38,5	38,4	20,1	15,1
Відвідую з друзями кафе, ресторани	9,8	14,1	43,8	47,8	33,5	28,7	12,8	9,4
Відвідую з друзями місця активного відпочинку, боулінг, більярд і ін.	19,8	32,6	49,4	50,9	21,7	12,8	9,0	3,7
Відвідую клуби, дискотеки	40,8	53,0	41,2	39,9	11,8	6,3	5,9	0,8

У таблиці 17 подано порівняльні дані стосовно дозвілля студентської молоді. Для зручності сприйняття відповіді респондентів були перераховані в індекс, який коливається від 0 до 3, шляхом присвоєння цифрових значень відповідям: «Ніколи» = 0; «Рідко» = 1; «Часто» = 2; «Завжди» = 3.

Таблиця 17

Індексна оцінка відповідей респондентів на запитання «Чим ви зазвичай зайняті у вільний час» (2005, 2014, 2016, 2017 і 2018 рр.)
(індекс коливається від 0 – «Ніколи» до 3 – «Завжди»)

Вид занять	Індексна оцінка						
	2005	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Працюю, підробляю*	-	-	-	-	-	1,26	1,43
Гуляю, спілкуюся з друзями	2,07	1,88	1,94	1,86	1,73	1,98	1,82
Читаю журнали, газети	1,40	1,14	1,03	0,97	0,86	1,12	1,01
Читаю книги	1,43	1,54	1,47	1,54	1,58	1,5	1,63
Дивлюся телевізор	1,87	1,20	0,99	0,94	0,69	1,01	0,86
Дивлюся фільми, передачі не по телевізору	–	1,69	1,76	1,78	1,79	1,72	1,88
Граю в комп'ютерні ігри, приставку	1,20	0,85	0,85	0,87	0,83	0,98	0,87
Спілкуюся в мережі Інтернет	–	2,00	2,05	2,19	2,15	2,1	2,33
Переглядаю різну інформацію в мережі Інтернет	0,82	1,94	2,05	2,21	2,13	2,18	2,31
Займаюся спортом самостійно	1,47	1,52	1,68	1,61	1,3	1,62	1,28
Займаюся спортом у секції	–	1,14	1,08	1,1	1,04	1,02	1,1
Займаюся у неспортивної секції за інтересом	–	0,58	0,53	0,57	0,47	0,62	0,54
Займаюсь музикою	0,62	0,61	0,56	0,64	0,55	0,59	0,61
Вчусь, виконую домашні завдання	1,79	1,84	1,73	1,75	1,82	1,38	1,91
Ходжу в кіно	0,96	1,12	1,23	1,25	1,12	1,17	1,08
Ходжу в театр	0,66	0,81	0,84	0,85	0,64	0,85	0,73
Ходжу на концерти	–	0,82	0,88	0,87	0,67	0,86	0,69
Відвідую виставки, галереї	0,64	0,80	0,77	0,77	0,65	0,85	0,81
Витрачаю час на своє захоплення, хобі	1,43	1,52	1,68	1,66	1,49	1,68	1,52
Відвідую з друзями кафе, ресторани	1,28	1,30	1,43	1,49	1,27	1,49	1,17
Відвідую з друзями місця активного дозвілля, боулінг, більярд і ін.	–	1,16	1,27	1,21	0,97	1,2	0,89
Відвідую клуби, дискотеки	1,3	0,85	0,82	0,76	0,55	0,82	0,66

«–» – показник не вимірювався.

* – показник введений у 2018 р.

Структура дозвілля студентської молоді доволі стабільна. Найбільш розповсюдженим є проведення вільного часу у мережі Інтернет або спілкування в соціальних мережах, форумах, чатах тощо, а також в пошуках тієї чи іншої інформації (веб-серфінг); прогулянки та особисте спілкування з друзями стають менш розповсюдженими, але залишаються популярними формами дозвілля; доволі популярним є перегляд фільмів та передач не по телевізору (це теж відноситься до інтернет-активності); також багато часу студенти витрачають на виконання домашніх навчальних завдань та самостійні заняття спортом.

З цього року ми ввели в анкету новий показник «Працюю, підробляю». І, як виявилось, дві третини відповідей свідчать про те, що студентська молодь поєднує навчання з роботою.

Всі інші заняття значно поступаються перерахованим за частотою. Молоді люди змінили колишні майданчики спілкування на віртуальний світ, ставши фізично більш роз'єднаними. Ця роз'єднаність, безумовно, знижує ризик наркотизації і алкоголізації, який, судячи з наших даних і даних наукової літератури, має певну кореляцію зі ступенем включення молодої людини в молодіжну групу, в якій вона проводить вільний час, ризикуючи потрапити під безпосередній вплив осіб, що вживають наркотики або алкоголь. На зміну реальним групам приходять все більше віртуальних груп у соціальних мережах, де їх учасники нерідко виступають як аноніми і ніколи не перетинаються в реальності.

НЕЗАХИЩЕНІ СТАТЕВІ КОНТАКТИ

Щодо ризикованої статевої поведінки харківської молоді – з 2005 року ми постійно вимірюємо таку її форму, як **незахищені статеві контакти**. Ми поставили респондентам запитання «Чи користуєтесь Ви (Ваш партнер) презервативом при статевому акті?» (табл. 18). Процентний розподіл відповідей на це запитання показує, що кількість молодих людей, що завжди користуються презервативом при статевому акті, залишалася відносно стабільною до 2016 року (45,1 % у 2011 році, до 41,2 % у 2014 році і залишилась приблизно на тому ж рівні у 2016 році – 41,6 %). У 2017 кількість обережних різко знизилась до 36,1 %. Але вже в цьому році знов збільшилась до 44,2 %. Кількість тих, хто часто користується презервативом при статевому контакті, зменшилась до 16,1 %, а тих, хто користується презервативом рідко, – до 10,4 %. Кількість респондентів, що ніколи не користуються презервативом при статевому акті, коливається близько 5 %.

Таблиця 18

Процентний розподіл відповідей на запитання «Чи користуєтесь Ви (Ваш партнер) презервативом при статевому акті?» (% від тих хто відповів)

Рік	Завжди	Часто	Рідко	Ніколи	Не вступав(ла) у статеві контакти
2005	41,7	22,4	11	6,8	18,2
2011	45,1	20,5	14,5	3	16,9
2014	41,2	16,3	10,8	5,3	24,6
2016	41,6	20,7	12,3	6,2	15,9
2017	36,1	19,4	14,9	7,2	22,4
2017 Web	31,1	15,5	9,2	5,4	37,8
2018	44,2	16,1	10,4	4,8	24,5
2018 Web	34,1	13,2	14,2	5,6	32,8

У цілому кількість молоді, що живе статевим життям, зменшується. Цей показник становив 83,1 % у 2011 році, 84,1 % у 2016 році, а у 2017 році він зменшився до 77,6 %. А в поточному році ще зменшився до 73,5 %. Привертає до себе увагу, що до третини опитаних в Інтернеті вказують на те, що жодного разу не вступали в статеві контакти. Це спостерігається другий рік поспіль.

АЗАРТНІ ІГРИ

Дослідження наркотизму як соціального явища передбачає звертання уваги також на інші прояви залежностей серед молоді. Однією з найхарактерніших саме для сучасної молоді є залежність від комп'ютера: використання комп'ютера для занурення у спілкування в соціальних мережах та для ігрової діяльності. Ці види залежності, разом з наркотичною, хоча і відрізняються за проявами, засобами, формами, мають все ж таки єдине соціально-психологічне підґрунтя. Тому у 2008, 2011, 2014, 2016, 2017 та 2018 роках в анкету були включені запитання про розповсюдженість у молодіжному середовищі таких явищ, як азартні ігри (табл. 19) та кіберзалежність (табл. 22).

Таблиця 19

Розповсюдженість азартних ігор у молодіжному колі та серед друзів респондентів (% від тих, хто відповів)

Рік	Дуже розповсюджені	Скоріше, розповсюджені	Важко відповісти	Скоріше, не розповсюджені	Практично відсутні	Дуже та Скоріше, розповсюджені разом
2008	11,4	11,7	13,6	19,4	43,8	23,1
2011	10,6	12,3	14,2	21,0	41,9	22,9
2014	5,1	10,6	11,8	22,2	50,2	15,7
2016	8,1	11,4	10,5	21,7	48,4	19,5
2017	5,2	8,4	13,3	23,2	49,8	13,6
2017 Web	6,2	11,9	9,6	21,3	51,0	18,1

Закінчення таблиці 19

Рік	Дуже розповсюджені	Скоріше, розповсюджені	Важко відповісти	Скоріше, не розповсюджені	Практично відсутні	Дуже та Скоріше, розповсюджені разом
2018	6,0	7,7	10,1	19,1	56,9	13,7
2018 Web	2,6	7,9	11,2	15,8	62,5	10,5

Як видно з таблиці 19, розповсюдженість азартних ігор серед учнівської молоді в період з 2008 по 2018 роки зазнала значних змін (зменшилася), та у цілому знаходиться на достатньо низькому рівні (лише близько 13,7 % опитаних повідомляють про розповсюдженість азартних ігор в їх оточенні). А в 2017 році ми спостерігаємо різке падіння показника суб'єктивної оцінки поширення азартних ігор серед молоді до 13,6 % (найнижчий показник за всі роки спостережень). У разі інтернет-опитування зниження інтересу до азартних ігор ще помітніше. Тому зниження інтересу до азартних ігор можливо вважати стійкою позитивною тенденцією.

У таблиці 20 подано розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи відчуваєте Ви інтерес щодо азартних ігор?». Порівняно з попередніми роками (2008–2017) **інтерес до азартних ігор серед молоді повільно знижується**. Індекс отримано шляхом присвоєння відповідям на запитання «Чи відчуваєте Ви інтерес щодо азартних ігор?» цифрових значень («Так» = 1; «Скоріше, так, ніж ні» = 0,5; «Важко відповісти» = 0; «Скоріше, ні» = -0,5; «Ні» = -1).

Таблиця 20

Розподіл відповідей на запитання: «Чи відчуваєте Ви інтерес щодо азартних ігор?» (% від тих, хто відповів) (індекс коливається від «-1» – не відчуває інтересу, до «+1» – так, відчуває інтерес до азартних ігор)

Відповідь	2008	2011	2014	2016	2017	2017 Web	2018	2018 Web
Так	4,2	2,5	2,5	3,1	2,3	3,8	5,0	1,8
Скоріше, так, ніж ні	6,0	7,3	7,4	8,9	6,8	8,1	6,3	6,9
Важко відповісти	5,8	6,3	5,4	5,5	5,7	5,3	3,9	4,8
Скоріше, ні	23,4	29,9	26,7	24,7	24,6	26,0	19,9	18,9
Ні	60,5	54,0	57,9	57,7	60,7	56,9	64,8	67,6
Індекс зацікавленості	-0,65	-0,63	-0,65	-0,55	-0,67	-0,62	-0,66	-0,7
Так + Скоріше, так	10,2	9,8	9,9	12	9,1	11,9	11,3	8,7

У таблиці 21 подано розподіл відповідей респондентів на запитання «**Як часто Вам доводилось грати на гроші... в різні види азартних ігор?**».

Таблиця 21

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як часто Вам доводилось грати на гроші...?» (% від тих, хто відповів)

Тип опитування	Ніколи	1–2 рази	Не більше 10 разів	Більше 10, але не регулярно	Регулярно
Віч-на-віч	65,8	19,6	5,7	6,2	2,7
Web	70,7	20,6	5,7	2,1	1,0

З таблиці 21 видно, що переважна частина студентської молоді (66–71 %) взагалі не має досвіду гри на гроші, а регулярно грає в азартні ігри не більше 3 % опитаних.

КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ

У таблиці 22 подано розподіл відповідей на запитання «Скільки часу щоденно Ви використовуєте на комп'ютер або аналогічні електронні пристрої?». Найменшу кількість годин респонденти витрачають для гри – не більше 2 годин. При цьому 47,0 % (61,0 % Web) зовсім не використовують комп'ютер та інші електронні гаджети для ігрової діяльності. Як видно з таблиці 20, на спілкування і розваги у віртуальному світі 35,3 % респондентів витрачають від 1 до 3 годин, ще 28,3 % – від 3 до 5 годин. Переважно комп'ютери або інші електронні пристрої використовуються молоддю для навчання та роботи: від 1 до 3 годин – 34,8 %, 3–5 годин – 28 %.

Таблиця 22

Розподіл відповідей на запитання «Скільки часу щоденно Ви використовуєте на комп'ютер або аналогічні електронні пристрої?» (% від тих, хто відповів)

Використання комп'ютера для навчання та роботи										
Рік	0 год.	До 1 год.	1–2 год.	2–3 год.	3–4 год.	4–5 год.	5–6 год.	6–7 год.	7–8 год.	Більше 8 год.
2018 Web	1,3	4,6	16,6	17,1	13,8	12,5	12,2	4,3	6,4	11,2
2018	1,2	7,7	16,0	18,8	16,7	11,6	7,7	5,3	5,2	9,8
2017 Web	0,8	4,3	12,1	20,6	14,5	13,6	7,9	5,7	6,2	14,3
2017	1,7	6,6	17,3	20,7	15,5	12,1	9,3	4,5	4,3	8,1
2016	1,4	4,9	15,4	18,2	16,7	13,2	10,9	6,1	3,3	8,4
2014	1	10,8	22,7	24,1	19,0	10,3	4,7	2,1	2,3	2,4
2011	3,3	19,6	27,8	21,3	13,8	5,9	3,5	1,7	0,6	1,5
Використання комп'ютера для спілкування та розваг										
2018 Web	2,6	9,9	17,1	17,1	16,3	11,0	5,6	2,8	5,4	12,2
2018	2,6	9,9	18,5	16,8	15,8	12,5	8,2	3,8	3,4	8,4
2017 Web	1,7	9,1	15,3	20,2	13,8	10,2	7,5	4,7	4,2	13,4
2017	2,3	9,7	19,4	19,9	15,3	10,4	7,3	4,1	3,4	8,1
2016	2,2	8,7	20,8	20,3	13,7	10,5	7,6	5,3	2,8	6,3
2014	13,3	23,1	22,2	15,1	12,5	4,8	2,7	1,5	0,9	2,7
2011	9	26,3	22,4	17,3	11,3	5,5	2,5	1,1	0,7	2,3
Використання комп'ютера для гри										
2018 Web	61,0	13,8	8,7	5,9	5,6	1,8	0,5	0,3	0,3	2,3
2018	47,0	21,6	10,5	7,6	5,9	2,6	1,8	1,3	0,2	1,5
2017 Web	49,4	17,0	12,8	7,9	4,3	3,2	1,3	1,1	0,8	2,1

Закінчення таблиці 22

Використання комп'ютера для навчання та роботи										
Рік	0 год.	До 1 год.	1–2 год.	2–3 год.	3–4 год.	4–5 год.	5–6 год.	6–7 год.	7–8 год.	Більше 8 год.
2017	54,5	16,3	10,6	6,8	4,9	2,9	1,3	0,6	0,3	1,7
2016	46,4	21,3	12,3	6,2	4,5	3,2	0,9	0,9	0,5	1,9
2014	53,6	20,0	9,3	6,0	3,6	2,3	1,8	0,1	0,6	1,7
2011	46,5	22,2	11,7	7,1	4,7	2,4	1,3	0,4	0,7	1,6

У таблиці 20 подано також розподіл відповідей респондентів на запитання про використання комп'ютерів та інших електронних гаджетів у попередніх дослідженнях 2011–2017 років. Як видно з таблиці, протягом означеного періоду поступово та рівномірно збільшується кількість часу, яку молодь витрачає на користування електронними пристроями для роботи і навчання, спілкування та ігор. При цьому основна тенденція зберігається: найменшу кількість годин витрачають на ігри, більше на спілкування та розваги, а найбільше часу респонденти приділяють використанню комп'ютера та інших пристроїв для навчання та роботи, як можна бачити на рисунку 5.

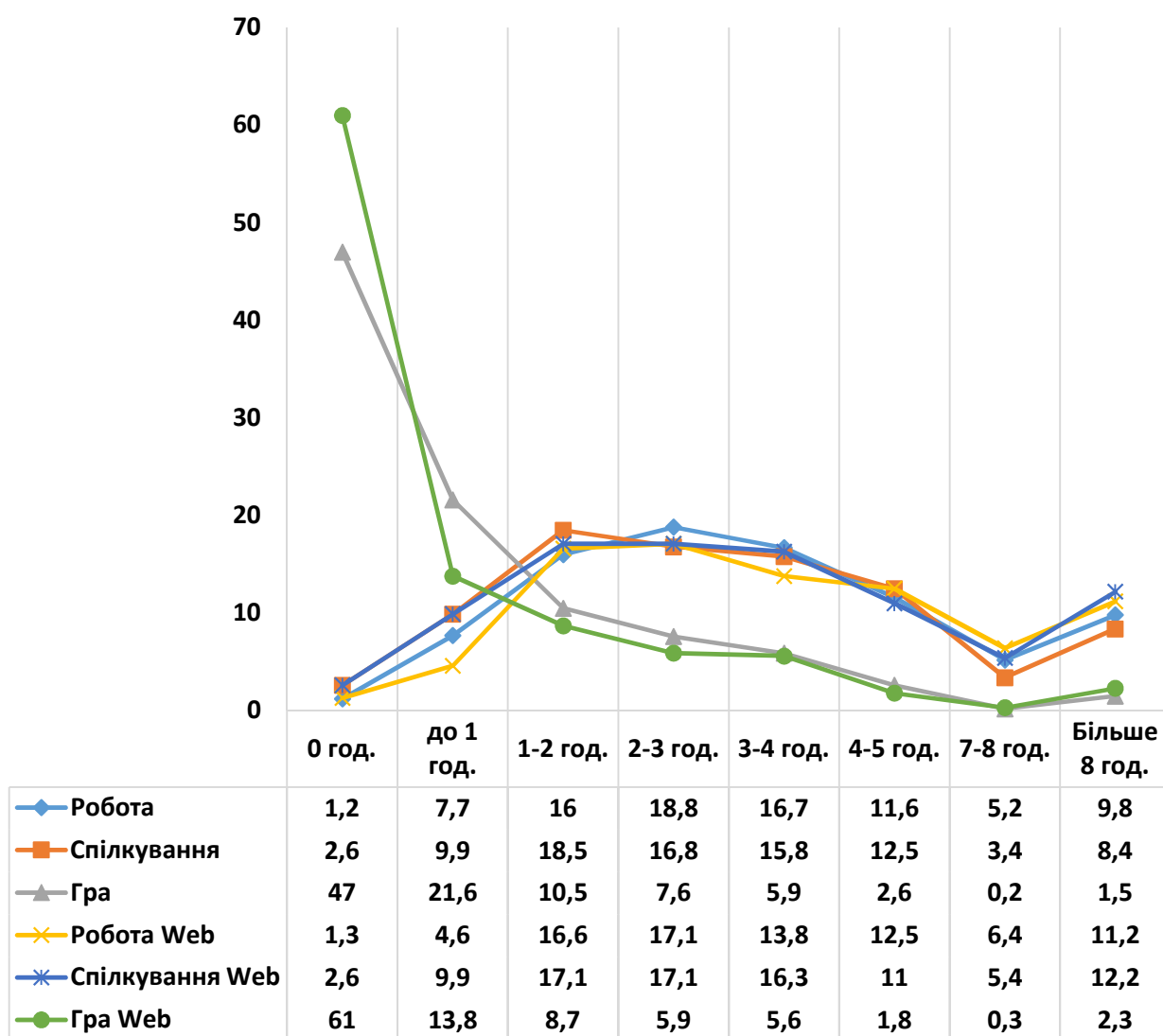

Рисунок 5 – Розподіл витрат часу на роботу (навчання), спілкування (розваги) та ігри студентською молоддю Харкова: дані 2018 року (% від тих, хто відповів)

ВИСНОВКИ

Моніторинг поширення наркотиків серед молоді м. Харкова «Молодь та наркотики» здійснюється соціологами Харківського національного університету внутрішніх справ вже 23 роки. Соціологічні виміри за даною методикою здійснювались у 1995, 1997, 1999, 2001, 2004, 2005, 2008, 2011, 2014, 2016 та 2017 роках. Чергове опитування було здійснено у березні–травні 2018 року. Було проведене паралельне опитування респондентів у формі анонімного анкетування віч-на-віч з використанням структурованого паперового опитувальника (N=1386) та у формі інтернет-опитування (N=487).

СПОЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

Загальне спостереження дозволяє зробити висновок: протягом останніх років загальне споживання наркотичних речовин серед молоді повільно знижується. За даними 2018 року, 18,6 % (24,5 % веб-опитування) молоді має досвід вживання наркотиків. Більша частина з цієї групи «зізнається» в обмеженій кількості проб, а не регулярному споживанні. Процент регулярних споживачів наркотиків серед молоді не перевищує 1,9 % (2,7 % у разі веб-опитування).

За ступенем розповсюдженості вже багато років «перше місце» зі значним відривом посідає **вживання препаратів коноплі** (18,6 %). Друге місце – дизайнерській наркотик **«сіль»** (5,8 %). На третьому – **Чифір** (5,7 %), та на четвертому місці ще один так званий дизайнерській наркотик **«Спайс»** (4,9 %). На п'ятому місці **опіати медичні** (3,6 %), які витіснили з нього **ЛСД**. Приблизно така картина спостерігалася і рік тому.

Щодо динаміки **споживання окремих класів наркотиків** серед молоді – відзначається зростання популярності так званих «дизайнерських наркотиків» та зростає кількість регулярних споживачів коноплі.

Загальна кількість споживачів коноплі серед молоді у 2018 році становить 18,6 % (23,9 % веб-опитування). **Кількість епізодичних та регулярних споживачів препаратів коноплі збільшилась.** Також збільшилась кількість тих, хто робить одиничні проби, і потім не повертається до вживання коноплі.

Споживання **опіатів** залишається відносно стабільним, як епізодичне, так і регулярне. Традиційні для нашого регіону **ін'єкційні опіати** є важкодоступними для населення, їх показник в моніторингу ніколи не перевищував 1–3 %. Зараз спостерігається невелике зростання їх споживання. Так, медичні опіати вживали 3,6 % молодих харків'ян (2,8 % у 2017 р.), пероральні опіати (Трамадол та ін.) – 1,9 % опитаних, кустарні – 1,3 % (1,4 % у 2017 р.), героїн – 1,3 % опитаних (0,5 % у 2016 р.). Слід відзначити, що до 2005 року в молодіжному середовищі регулярні споживачі опіатів не фіксувались взагалі.

Споживання **стимуляторів**. Споживання чифіру практично не змінюється, як епізодичне, так і регулярне (його вживає 5,7 % молоді), споживання кокаїну залишається відносно стабільним (його вживає 1,8 %).

Амфетаміни та Метамфетамін (винт) вживали 3,4 % (1,5 % у 2017 р.) та 2,1 % (1,8 % у 2017 р.) опитаних відповідно, їх споживання зростає, також і за результатами інтернет-опитування (3,4 % і 1,4 % відповідно). Споживання препаратів, кустарно виготовлених з лікарських засобів Ефект, Колдакт та ін., досягло максимуму у 2008 році, пішло на спад, і зараз цей показник виключено зі списку препаратів. Споживання екстазі, як епізодичне, так і регулярне, має загальну тенденцію до зниження, воно досягло максимуму у 2008 році (4,3 %), а у 2018 році знизилось (до 2,5 %).

Споживання **галюциногенів** зростало до 2008 року, в опитуванні 2011 року ми фіксуємо зниження їх споживання, а з 2014 по 2018 рр. споживання знову повільно зростає. Регулярних споживачів галюциногенів ми почали фіксувати також у 2005–2008 рр., і їх кількість від того часу залишається стабільною. ЛСД зараз вживає 2,8 % молоді, Псилоцибін або Мескалін – 1,6 %, Фенциклідін – 1,1 %, а місцеві рослинні гриби-галюциногени вживає 2,2 % молоді.

Споживання **седативно-снودійних та анксиолітичних** засобів залишається відносно стабільним на фоні невеликого збільшення. Споживання барбітуратів незначно збільшилось, їх вживали 2,8 % (у 2017 р. 2,4 %). Вживання наркотичного препарату «бутірат» трохи зменшилось до 1,1 % (у 2017 р. 1,3 %). Транквілізатори вживає 2,2 % молоді, Кетамін – 1,4 % опитаних.

Після стабілізації, протягом 10 років (з 2008 р.), споживання **інгалянтів** має тенденцію до зменшення. Зараз інгалянти вживає 3,1 % молоді.

Дизайнерські наркотики повільно набувають популярності. У 2010 році у структурі споживання наркотиків з'явилися так звані «курильні суміші», «мікси», або «спайс» (здебільшого містять синтетичний аналог ТГК, діючої речовини канабіноїдів), у 2018 році ми зафіксували 4,9 % їх споживачів. В останні роки набув помітного розповсюдження ще один клас наркотичних речовин – «сіль», або «швидкість», «легалка» чи «солі для ванн» (містять синтетичні стимулятори), їх зараз вживає 5,8 % (4,3 % у 2017 р.) молоді. Ці наркотики належать до «дизайнерських наркотиків», синтетичних хімічних речовин, що не підпадають під дію антинаркотичного законодавства завдяки змінній хімічній формулі. Зростання їх популярності – турбуючий факт, який потребує реакції з боку правоохоронних органів та профілактичних втручань.

Відносно **регулярних споживачів психоактивних речовин** – якщо у 1999 р. ми фіксували регулярних споживачів по 8 позиціях списку адиктивних речовин, у 2001 р. – по 5, то у 2005 р. – по 13 позиціях, у 2008 р. – по 20 позиціях, у 2011 р. – 23, у 2014 р. – вже по 24, у 2016 р. по 21, а у 2017–2018 рр. знову зростання до 26 позиції запропонованого респондентам списку наркотиків.

Можливо виділити **три головні спостереження** стосовно динаміки споживання наркотиків:

1. Ми фіксуємо **стабілізацію споживання наркотиків**.
2. На фоні загальної стабілізації споживання наркотиків відбувається **внутрішня трансформація**, яка проявляється у збільшенні споживання одних речовин і зменшенні споживання інших. Зростає споживання «дизайнерських

наркотиків», опіатів та стимуляторів, а також транквілізаторів, снодійних засобів та інгаляторів.

3. Зросло число регулярних споживачів наркотиків, практично по всіх позиціях із запропонованого списку. Подібний висновок підтверджують і дані веб-опитування.

Споживання алкоголю залишається відносно стабільним – його вживали 81,3 % молодих харків'ян. За останні роки ця цифра практично не змінювалась. Трохи зменшилася частина тих, хто вживає алкоголь регулярно, – 8,8 % у 2018 році (10,5 % у 2017 році).

Дещо змінилася структура споживаних молоддю спиртних напоїв. Привертає до себе увагу те, що зростання у 1999 та 2008 роках та зменшення у 2011 та 2014 роках споживання пива та міцних спиртних напоїв відбувались разом. Цю тенденцію підтримувало і споживання слабоалкогольних коктейлів.

Тютюнопаління залишається розповсюдженою і, на жаль, стабільною формою адиктивної поведінки. Ми спостерігаємо незначні коливання кількості споживачів тютюнових виробів. Так, у 1999 р. курили 59,2 % молодих харків'ян, у 2001 р. – 64,3 %, в 2005 р. – 66,4 %, у 2008 р. – 64,8 %; у 2011 р. – 66,8 %; у 2014 р. – 61,5 %, у 2016 р. – 53,3 %, у 2017 р. – 66,4 %, а у 2018 р. – 63,2 %. Проте **кількість регулярних споживачів тютюну серед молоді у 2018 р. зменшилась до 12,2 %** (після підвищення до 14,8 % у 2017 році).

У 2016 році введено новий показник у список психоактивних речовин – **електронні сигарети**. За даними опитування 2018 року, пробували курити електронні сигарети 51,4 % опитаних (у 2017 р. – 50,7 %), а 2,9 % курить електронні сигарети регулярно. Популярність електронних сигарет серед молоді поступово зростає.

ПРАВОПОРУШЕННЯ

Порівняно з 2017 роком ми спостерігаємо **значне збільшення кримінальної активності молоді, пов'язаної з уживанням наркотиків та алкоголю**. Той факт, що така немала кількість молодих осіб скоювали правопорушення в стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, свідчить про достатньо високий рівень розповсюдженості таких випадків серед найбільш благополучної частини молоді – учнівської молоді. Також привертає до себе увагу зростання кількості молодих людей, які вчинили правопорушення з метою добути гроші на наркотики, особливо це видно за результатами опитування віч-на-віч.

КОНТАКТИ ІЗ СУБ'ЕКТАМИ НЕЛЕГАЛЬНОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Можливо говорити про те, що після суттєвого зменшення кількості контактів молоді із суб'єктами нелегального обігу наркотиків у період з 2001 до 2014 рік, знову зафіксовано **зростання** цього показника. Всього з продавцями наркотиків у 2018 році зустрічались 20,4 % респондентів, тоді як в 2001 р. – 31,4 %; в 2005 р. – 22 %, в 2008 р. – 24,5 %, в 2014 р. – 13,1 %, а у 2016 р. – 19 %.

ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ОТОЧЕННІ РЕСПОНДЕНТІВ

Порівняно з 2017 роком відбулось незначне збільшення вживання наркотиків у соціальному оточенні респондентів, але в цілому цей показник залишається доволі стабільним.

Порівняно з 1999–2001 рр., коли відсоток респондентів, яким надавались пропозиції приєднатись (показник тиску групи на індивіда), досягав 62 %, спостерігається зменшення групового тиску. Але у 2018 році цей показник становить 54,1 % (73,5 % Web), що значно вище за показник минулого року 29,2 % (21,9 % Web).

ОЦІНКА ДОСТУПНОСТІ НАРКОТИКІВ

Протягом усіх років спостереження молодь у цілому схиляється до того, що **наркотики в Харкові дістати, скоріше, легко**, ніж важко, але їх доступність повільно зменшується.

ОЦІНКА ГОСТРОТИ АЛКОГОЛЬНИХ ТА НАРКОТИЧНИХ ПРОБЛЕМ

Протягом останніх років ми спостерігаємо стабілізацію суб'єктивної оцінки гостроти алкогольних та наркотичних проблем, причому проблема наркоманії оцінюється як більш серйозна, ніж проблема алкоголізму, незважаючи на його значно більші масштаби розповсюдження. У 2018 році **оцінка гостроти проблеми алкоголізму та наркоманії залишається стабільно високою**.

СТАВЛЕННЯ ДО СПОЖИВАЧІВ НАРКОТИКІВ

У свідомості молодих харків'ян існує «негативний стереотип» споживача наркотиків, але в цілому ми спостерігаємо серед молодих харків'ян тенденцію до повільного зменшення **соціальної дистанції з наркоманами** (індекс соціальної дистанції за шкалою Богардуса в 2018 році становить 6,1). **Толерантність до споживачів наркотиків стабільно збільшується**.

СТРУКТУРА ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ М. ХАРКОВА

Структура дозвілля студентської молоді доволі стабільна. Найбільш розповсюдженим є проведення вільного часу у мережі Інтернет або спілкування в соціальних мережах, форумах, чатах тощо, а також у пошуках тієї чи іншої інформації (веб-серфінг); прогулянки та особисте спілкування з друзями стають менш розповсюдженими, але залишаються популярними формами дозвілля; доволі популярним є перегляд фільмів та передач не по телевізору (це теж відноситься до інтернет-активності); також багато часу студенти витрачають на виконання домашніх навчальних завдань та самостійні заняття спортом.

З цього року ми ввели в анкету новий показник «Працюю, підробляю». І, як виявилось, дві третини відповідей свідчать про те, що студентська молодь поєднує навчання з роботою.

Всі інші заняття значно поступаються перерахованим за частотою. Молоді люди змінили колишні майданчики спілкування на віртуальний світ, ставши фізично більш роз'єднаними. Ця роз'єднаність, безумовно, знижує ризик наркотизації і алкоголізації, який, судячи з наших даних і даних наукової літератури, має певну кореляцію зі ступенем включення молодої людини в молодіжну групу, в якій вона проводить вільний час, ризикуючи потрапити під безпосередній вплив осіб, що вживають наркотики або алкоголь. На зміну реальним групам приходять все більше віртуальних груп у соціальних мережах, де їх учасники нерідко виступають як аноніми і ніколи не перетинаються в реальності.

РОЗПОВСЮДЖЕНІСТЬ АЗАРТНИХ ІГОР ТА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ

Порівняно з попередніми роками (2008–2017) **інтерес до азартних ігор серед молоді повільно зніжується**. Переважна частина студентської молоді (66–71 %) взагалі не має досвіду гри на гроші, а регулярно грає в азартні ігри не більше 3 % опитаних.

Поступово та рівномірно **збільшується кількість часу, яку молодь витрачає на користування електронними пристроями** для роботи і навчання, спілкування, ігор. При цьому зберігається основна тенденція – найменшу кількість годин витрачають на ігри, більше на спілкування та розваги, а найбільше часу респонденти приділяють використанню комп'ютера та інших електронних пристроїв для навчання та роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рущенко І. П. Моніторинг адиктивної поведінки харківської молоді: концептуалізація даних емпіричних спостережень [Електронний ресурс] / Рущенко І. П., Сердюк О. О. // Український соціум. – 2016. – № 4 (59). – С. 42–54. – Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/918>.
2. Кузьминов В. Н. Профілактика наркотизма в глобальній мережі Internet / Кузьминов В. Н., Сердюк А. А. // Профілактика наркоманії: організаційні та методичні аспекти : колектив. моногр. : итог. матеріали міжнарод. проекту / сост. І. П. Рущенко. – Харків : Фінарт, 2002. – С. 142–150.
3. Молодість і наркотики (соціологія наркотизма) / під ред. Соболева В. А. і Рущенко І. П. – Харків : Торсинг, 2000. – 432 с.
4. Сердюк А. А. Наркотизм і глобальна мережа Internet [Електронний ресурс] / А. А. Сердюк // Право і Безпека. – 2002. – № 3. – С. 195–198. – Режим доступу: <http://old.pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=17595>.
5. Отчет по результатам исследования проблем незаконного употребления наркотических веществ среди молодежи г. Харькова [Електронний ресурс] / Соболев В. А., Рущенко І. П., Сердюк А. А., Белоусов Ю. Л. // Новости украинской психиатрии. – Харків, 2006. – Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/books/report>.
6. Сердюк О. О. 10 років спостережень за динамікою соціокультурного поля наркотизму / О. О. Сердюк // Український соціум. – 2007. – № 1 (18). – С. 34–40.
7. Сердюк О. О. Соціологічні дослідження наркотизму / О. О. Сердюк // Профілактика поширення наркозалежності серед молоді : навч.-метод. посіб. / під ред. В. В. Бурлаки. – Київ : Герб, 2008. – С. 26–62.
8. Епідемії алкоголізму та нарко-токсикоманій в дзеркалі медичної статистики МОЗ України : аналіт.-стат. довід. 1990–2008 рр. / Центр мед. статистики МОЗ України ; АМН України ; Ін-т неврології, психіатрії та наркології, Відд. соціал. і клініч. наркології ; відп. ред. П. В. Волошин, М. В. Голубчиков ; розроб. І. В. Лінський [та ін.]. – Київ ; Харків : [Плеяда], 2009. – 168 с.
9. Наукові праці (науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності) [Електронний ресурс] // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. – Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/unit/11>.
10. Сердюк О. О. Молодь та наркотики – 2017 : Науковий звіт за результатами соціологічного моніторингу розповсюдження наркотиків та інших форм залежності серед молоді м. Харкова [Електронний ресурс] / Сердюк О. О., Базима Б. О. ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Н.-д. лаб. з проблем протидії злочинності. – Харків : ХНУВС, 2017. – 62 с. – Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/1649>.
11. Сердюк О. О. Досвід паралельного проведення паперового та інтернет-опитування «Молодь та наркотики» серед студентської молоді м. Харкова [Електронний ресурс] / О. О. Сердюк // Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання : тези доп. та виступів учасників III-го Конгресу Соціол. асоц. України (Харків, 12–13 жовт. 2017 р.). – Харків : Соціол. асоц. України ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : [ХНУ ім. В. Н. Каразіна], 2017. – С. 19–21. – Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/1571>.

Соціологічна анкета українською мовою

Соціологічна Асоціація України

Науково-дослідницький комітет з питань соціології права та девіантної поведінки

Соціологічна анкета «МОЛОДЬ ТА НАРКОТИКИ»

Опитування повністю анонімне! Підписувати анкету не потрібно!

Дані будуть використані тільки після комп'ютерної обробки в узагальненому вигляді.

1. Як Ви вважаєте, наскільки серйозні ці проблеми для сучасної молоді? (зробіть відмітку в кожному рядку)

Назва проблеми	Дуже серйозна проблема	Скоріше, серйозна, ніж ні	Важко відповісти	Скоріше, несерйозна	Абсолютно несерйозна
1. Наркотики	1	2	3	4	5
2. Пияцтво, алкоголізм	1	2	3	4	5
3. Залежність від комп'ютера, ел. пристроїв (мережі Інтернет)	1	2	3	4	5
4. Азартні ігри (на гроші)	1	2	3	4	5

2. Скільки часу в середньому кожен день (в годинах) Ви використовуєте комп'ютер або аналогічні електронні пристрої (планшет, смартфон)?**1. Тільки для навчання або роботи**

Не користуюсь	до 1 г.	1–2 г.	2–3 г.	3–4 г.	4–5 г.	5–6 г.	6–7 г.	7–8 г.	більше 8 г.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Для спілкування та інших розваг (крім ігор)

Не користуюсь	до 1 г.	1–2 г.	2–3 г.	3–4 г.	4–5 г.	5–6 г.	6–7 г.	7–8 г.	більше 8 г.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Для ігор (в т. ч. ігрові приставки XBOX, Play Station і т. п.)

Не користуюсь	до 1 г.	1–2 г.	2–3 г.	3–4 г.	4–5 г.	5–6 г.	6–7 г.	7–8 г.	більше 8 г.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Наскільки азартні ігри (гра на гроші, в т. ч. на тоталізаторі, в казино) поширені в тому колі молоді, де Ви маєте друзів, знайомих?

Досить поширені	Скоріше, поширені, ніж ні	Важко відповісти	Скоріше, не поширені, ніж поширені	Практично відсутні
1	2	3	4	5

4. Чи відчуваєте ви інтерес до азартних ігор?

Так	Скоріше, так, ніж ні	Важко відповісти	Скоріше, ні, ніж так	Ні
1	2	3	4	5

5. Як часто Вам доводилося грати на гроші? (в будь-які ігри)

Ніколи	1–2 рази	Не більше 10 разів	Більше 10 разів, але не регулярно	Регулярно
1	2	3	4	5

6. Чи бачили Ви людину, що знаходиться в стані наркотичного сп'яніння?

1. Так 2. Ні 3. Важко відповісти

7. Чи знайомі Ви з людьми, які вживають наркотики, але не є для Вас близькими, які не входять в Вашу компанію?

1. Так 2. Ні 3. Важко відповісти

8. Чи є серед близьких Вам людей (друзі, члени сім'ї, родичі) ті, хто вживає наркотики?

1. Так 2. Ні 3. Важко відповісти

9. Чи потрапляли Ви в ситуацію, коли у Вашій присутності вживались наркотики?

1. Так
2. Ні (*переходьте до запитання 12*)
3. Важко відповісти

10. Якщо «Так», то як часто це траплялось?

1. Один раз 2. Декілька разів 3. Багато разів

11. Вам пропонували «приєднатися»?

1. Так 2. Ні

12. Чи зустрічались Ви з продавцями наркотиків?

1. Так 2. Ні (*переходьте до запитання 14*) 3. Важко відповісти

13. Якщо «Так», то від кого походила ініціатива?

1. Від мене 3. Від моїх друзів, знайомих
2. Від продавця 4. Це була випадкова зустріч

14. Як Ви вважаєте, наскільки важко (або легко) «дістати» наркотики в Харкові?

Важко	Скоріше, важко, ніж легко	Важко відповісти	Скоріше, легко, ніж важко	Легко
1	2	3	4	5

15. Чи доводилося Вам пробувати наркотики протягом останніх 12 місяців?

1. Так 2. Ні 3. Важко відповісти

16. В якому віці Ви вперше спробували (*зробіть відмітку в кожному рядку*)

Назва	Не пробував	Менше 10 років	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21 і більше
1. Тютюн (сигарети)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2. Алкоголь	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
3. Препарати коноплі, покурив «травку»	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
4. Наркотики «внутрішньо» як таблетки, порошок	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5. Наркотики внутрішньовенно	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

17. Чи є у Вас мотиви чи наміри вживати наркотики в майбутньому?

Так	Скоріше, так, ніж ні	Важко відповісти	Скоріше, ні, ніж так	Ні
1	2	3	4	5

18. В якості кого Ви згодні прийняти людей, які вживають наркотики?

- Як членів сім'ї
- Як близьких друзів
- Як членів вашого навчального (трудоного) колективу – класу, групи
- Як сусідів
- Як мешканців міста (населеного пункту, в якому Ви живете)
- Як мешканців України
- Не хотів би, щоб наркомани були в країні

19. Наскільки Ви згодні з наведеними нижче судженнями?

№	Про мене можна сказати, що я ...	Повністю не згоден	Скоріше, не згоден	Важко відповісти	Скоріше, згоден	Повністю згоден
1	... замкнутий	1	2	3	4	5
2	... зазвичай довіряю іншим	1	2	3	4	5
3	... дещо ледачий	1	2	3	4	5
4	... добре справляюся з напруженими ситуаціями	1	2	3	4	5
5	... схильний до занять мистецтвом	1	2	3	4	5
6	... без особливих зусиль знайомлюся і встановлюю контакти з людьми	1	2	3	4	5
7	... легко помічаю недоліки інших людей	1	2	3	4	5
8	... роблю свою роботу ретельно і до кінця	1	2	3	4	5
9	... швидко починаю нервувати	1	2	3	4	5
10	... можу придумати щось нове	1	2	3	4	5

20. З окремими речовинами Ви, можливо, знайомі «ближче, ніж з іншими».

Якою мірою Ви з ними знайомі? (Зробіть відмітку в кожному рядку)

№	Назва речовин	Ніколи не пробував	Пробував 1-2 рази	Пробував кілька разів	Вживав більше 10 разів, але нерегулярно	Вживаю (вживав) регулярно
1	Препарати коноплі (марихуана, план, анаша, гашиш, молоко та ін.)	1	2	3	4	5
2	Опіати медичні (морфін, кодеїн та ін.)	1	2	3	4	5
3	Опіати кустарні (черняшка, ширево та ін.)	1	2	3	4	5
4	Опіати в капсулах\пігулках (Трамадол та ін.)	1	2	3	4	5
5	Героїн	1	2	3	4	5
6	Кокаїн, крек	1	2	3	4	5
7	Чифір	1	2	3	4	5
8	Метамфетамін, первитін (винт)	1	2	3	4	5
9	Амфетаміни та ін. стимулятори	1	2	3	4	5
10	Транквілізатори (сибазон та ін.)	1	2	3	4	5
11	Барбітурати та ін. снодійні препарати	1	2	3	4	5
12	Кетамін (каліпсол)	1	2	3	4	5
13	Бутірат	1	2	3	4	5
14	Інгалянти (клей, бензин, ацетон та ін.)	1	2	3	4	5
15	Димедрол (немедичне вживання)	1	2	3	4	5
16	Фенциклідін	1	2	3	4	5
17	ЛСД (марки, промокашки)	1	2	3	4	5
18	Псилоцибін, Мескалін та ін. галюциногенні препарати	1	2	3	4	5
19	Гриби (рослинні галюциногени)	1	2	3	4	5
20	Екстазі (МДМА)	1	2	3	4	5
21	Курильні суміші (мікси), спайс	1	2	3	4	5
22	Сіль (швидкість, легалка, солі для ванн)	1	2	3	4	5
23	Алкоголь (пиво, вино, горілка та ін.)	1	2	3	4	5
24	Тютюн, сигарети (нікотин)	1	2	3	4	5
25	Електронні цигарки	1	2	3	4	5
26	Інші наркотики:	1	2	3	4	5

21. Згадайте події останніх 7 днів. Скільки спиртних напоїв різних видів Ви вжили?

1. Вкажіть кількість випитих пляшок пива (0,5 л) за останні 7 днів _____ шт.
2. Вкажіть кількість випитих пляшок (0,33 л) слабоалкогольних коктейлів (таких, як Shake, KingsBridge або приготованих в барі, клубі) _____ шт.
3. Вкажіть кількість випитого сухого вина, шампанського в мл / грамах _____ мл/гр.
4. Вкажіть кількість випитого кріпленого вина в мл / грамах _____ мл/гр.
5. Вкажіть кількість випитих Вами за останні 7 днів міцних спиртних напоїв (горілка, коньяк) в мл / грамах _____ мл/гр.

22. Чи скоювали Ви коли-небудь правопорушення в стані алкогольного сп'яніння?

(будь-які правопорушення, в т. ч. хуліганство)

1. Так
2. Ні

23. Чи скоювали Ви коли-небудь правопорушення в стані наркотичного сп'яніння?

(будь-які правопорушення, в т. ч. хуліганство)

1. Так
2. Ні

24. Чи скоювали Ви коли-небудь правопорушення з метою дістати гроші на наркотики?

(будь-які правопорушення)

1. Так
2. Ні

25. Чим Ви зазвичай зайняті у вільний від навчання час? (Зробіть відмітку в кожному рядку)

№	Вид діяльності	Ніколи	Рідко	Часто	Регулярно
1	Працюю, підробляю	1	2	3	4
2	Гуляю, спілкуюся з друзями	1	2	3	4
3	Читаю журнали, газети	1	2	3	4
4	Читаю книги	1	2	3	4
5	Дивлюся телевізор	1	2	3	4
6	Дивлюся фільми, передачі не по телевізору	1	2	3	4
7	Граю в комп'ютерні ігри, приставку	1	2	3	4
8	Спілкуюся в мережі Інтернет	1	2	3	4
9	Переглядаю різну інформацію в мережі Інтернет	1	2	3	4
10	Займаюся спортом самостійно	1	2	3	4
11	Займаюся спортом у секції	1	2	3	4
12	Займаюся у неспортивній секції за інтересом	1	2	3	4
13	Займаюся музикою	1	2	3	4
14	Вчусь, виконую домашні завдання	1	2	3	4
15	Ходжу в кіно	1	2	3	4
16	Ходжу в театр	1	2	3	4
17	Ходжу на концерти	1	2	3	4
18	Відвідую виставки, галереї	1	2	3	4
19	Витрачаю час на своє захоплення, хобі	1	2	3	4
20	Відвідую з друзями кафе, ресторани	1	2	3	4
21	Відвідую з друзями місця активного відпочинку, боулінг, більярд і ін.	1	2	3	4
22	Відвідую клуби, дискотеки	1	2	3	4
23	Інше (вкажіть, що саме)	1	2	3	4

26. Чи користуєтеся Ви (Ваш партнер) презервативом під час статевого контакту?

Завжди	Часто	Рідко	Ніколи	Не вступав(ла) в статеві контакти
1	2	3	4	5

27. Які у Вас стосунки з батьками?

Добрі	Скоріше, добрі, ніж погані	Важко відповісти	Скоріше, погані, ніж добрі	Погані
1	2	3	4	5

28. Чи вважаєте Ви себе віруючою людиною?

Так	Скоріше, так, ніж ні	Важко відповісти	Скоріше, ні, ніж так	Ні
1	2	3	4	5

29. Ваше матеріальне становище (або Вашої родини):

1. Доводиться у всьому собі відмовляти, грошей «не завжди вистачає на хліб»
2. На харчування вистачає, але в іншому буває дуже важко
3. Вистачає на їжу та на одяг, але купувати предмети тривалого користування важко
4. Маємо деякі заощадження, іноді купуємо предмети тривалого користування
5. Ні в чому для нас важливого собі не відмовляємо

30. До вступу у ЗВО Ви мешкали у...

1. Обласному центрі
2. Районному центрі / місті в області
3. СМТ (селищі міського типу)
4. Селі / селищі

31. Ваша стать

1. Чоловіча
2. Жіноча

32. Ваш вік

(повних років) _____

*Дякуємо за участь в опитуванні! Будемо вдячні, якщо Ви запросите своїх друзів заповнити цю анкету в електронному вигляді.
Посилання: https://umich.qualtrics.com/jfe/form/SV_eW1nkpuUSgPrdn7*

QR Code електронної анонімної анкети

Додаток 2

Соціологічна анкета російською мовою

Социологическая ассоциация Украины

Научно-исследовательский комитет по вопросам социологии права и девиантного поведения

Социологическая анкета «МОЛОДЕЖЬ И НАРКОТИКИ»

Опрос полностью анонимный! Подписывать анкету не надо!

Данные будут использованы только после компьютерной обработки в обобщенном виде.

1. Как Вы считаете, насколько серьезны эти проблемы для современной молодежи?
(сделайте отметку в каждой строке)

Название проблемы	Очень серьезная проблема	Скорее, серьезная, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее, несерьезная	Абсолютно несерьезная
1. Наркотики	1	2	3	4	5
2. Пьянство, алкоголизм	1	2	3	4	5
3. Зависимость от компьютера, эл. устройств (сети Интернет)	1	2	3	4	5
4. Азартные игры (на деньги)	1	2	3	4	5

2. Сколько времени в среднем каждый день (в часах) Вы используете компьютер или аналогичные электронные устройства (планшет, смартфон)?

1. Только для учебы или работы

Не пользуюсь	до 1 ч.	1–2 ч.	2–3 ч.	3–4 ч.	4–5 ч.	5–6 ч.	6–7 ч.	7–8 ч.	более 8 ч.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Для общения и других развлечений (кроме игр)

Не пользуюсь	до 1 ч.	1–2 ч.	2–3 ч.	3–4 ч.	4–5 ч.	5–6 ч.	6–7 ч.	7–8 ч.	более 8 ч.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Для игр (в т. ч. игровые приставки XBOX, Play Station и т. п.)

Не пользуюсь	до 1 ч.	1–2 ч.	2–3 ч.	3–4 ч.	4–5 ч.	5–6 ч.	6–7 ч.	7–8 ч.	более 8 ч.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Насколько азартные игры (игра на деньги, в т. ч. на тотализаторе, в казино) распространены в том кругу молодежи, где Вы имеете друзей, знакомых?

Весьма распространены	Скорее, распространены, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее, не распространены, чем распространены	Практически отсутствуют
1	2	3	4	5

4. Испытываете ли вы интерес к азартным играм?

Да	Скорее да, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее нет, чем да	Нет
1	2	3	4	5

5. Как часто Вам приходилось играть на деньги? (в любые игры)

Никогда	1–2 раза	Не больше 10 раз	Больше 10 раз, но не регулярно	Регулярно
1	2	3	4	5

6. Видели ли Вы человека, находящегося в состоянии наркотического опьянения?

1. Да 2. Нет 3. Затрудняюсь ответить

7. Знакомы ли Вы с людьми, которые употребляют наркотики, но не являются для Вас близкими, не входят в Вашу компанию?

1. Да 2. Нет 3. Затрудняюсь ответить

8. Есть ли среди близких Вам людей (друзья, члены семьи, родственники) те, кто употребляет наркотики?

1. Да 2. Нет 3. Затрудняюсь ответить

9. Попадали ли Вы в ситуацию, когда в Вашем присутствии употреблялись наркотики?

4. Да
5. Нет (*переходите к вопросу 12*)
6. Затрудняюсь ответить

10. Если «Да», то как часто это случалось?

1. Один раз 2. Несколько раз 3. Много раз

11. Вам предлагали «присоединиться»?

1. Да 2. Нет

12. Встречались ли Вы с продавцами наркотиков?

1. Да 2. Нет (*переходите к вопросу 14*) 3. Затрудняюсь ответить

13. Если «Да», то от кого исходила инициатива?

1. От меня 3. От моих друзей, знакомых
2. От продавца 4. Это была случайная встреча

14. Как Вы считаете, насколько трудно (или легко) «достать» наркотики в Харькове?

Трудно	Скорее, трудно, чем легко	Затрудняюсь ответить	Скорее, легко, чем трудно	Легко
1	2	3	4	5

15. Доводилось ли Вам пробовать наркотики на протяжении последних 12 месяцев?

1. Да 2. Нет 3. Затрудняюсь ответить

16. В каком возрасте Вы впервые попробовали (*сделайте отметку в каждой строке*)

Название	Не пробовал	Меньше 10 лет	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21 и больше
1. Табак (сигареты)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2. Алкоголь	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
3. Препараты конопли, покурив «травку»	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
4. Наркотики «внутрь» как таблетки, порошок	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5. Наркотики внутривенно	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

17. Есть ли у Вас мотивы или намерения употреблять наркотики в будущем?

Да	Скорее да, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее, нет, чем да	Нет
1	2	3	4	5

18. В каком качестве Вы согласны принять людей, употребляющих наркотики?

8. Как членов семьи
9. Как близких друзей
10. Как членов вашего учебного (трудового) коллектива – класса, группы
11. Как соседей
12. Как жителей города (населенного пункта, в котором Вы живете)
13. Как жителей Украины
14. Не хотел бы, чтобы наркоманы были в стране

19. Насколько Вы согласны с приведенными ниже суждениями?

№	Обо мне можно сказать, что я ...	Полностью не согласен	Скорее, не согласен	Затрудняюсь ответить	Скорее, согласен	Полностью согласен
1	... замкнутый	1	2	3	4	5
2	... обычно доверяю другим	1	2	3	4	5
3	... немного ленив	1	2	3	4	5
4	... хорошо справляюсь с напряженными ситуациями	1	2	3	4	5
5	... склонен к занятиям искусством	1	2	3	4	5
6	... без особого труда знакомлюсь и устанавливаю контакты с людьми	1	2	3	4	5
7	... легко замечаю недостатки других людей	1	2	3	4	5
8	... делаю свою работу тщательно и до конца	1	2	3	4	5
9	... быстро начинаю нервничать	1	2	3	4	5
10	... могу придумать что-то новое	1	2	3	4	5

20. С отдельными веществами Вы, возможно, встречались «более близко».

В какой степени Вы с ними знакомы? (сделайте отметку в каждой строке)

№	Название веществ	Никогда не пробовал	Пробовал 1–2 раза	Пробовал несколько раз	Употреблял больше 10 раз, но нерегулярно	Употребляю (употреблял) регулярно
1	Препараты конопли (марихуана, план, гашиш и др.)	1	2	3	4	5
2	Опиаты медицинские (морфин, кодеин и др.)	1	2	3	4	5
3	Опиаты кустарные (черняшка, ширево, и др.)	1	2	3	4	5
4	Опиаты в капсулах\таблетках (Трамадол и др.)	1	2	3	4	5
5	Героин	1	2	3	4	5
6	Кокаин, крэк	1	2	3	4	5
7	Чифирь	1	2	3	4	5
8	Метамфетамин, первитин (винт)	1	2	3	4	5
9	Амфетамины и др. стимуляторы	1	2	3	4	5
10	Транквилизаторы (сибазон и др.)	1	2	3	4	5
11	Барбитураты (и др. снотворные препараты)	1	2	3	4	5
12	Кетамин (калипсол)	1	2	3	4	5
13	Бутират	1	2	3	4	5
14	Ингалянты (клей, бензин, ацетон и др.)	1	2	3	4	5
15	Димедрол (не мед. употребление)	1	2	3	4	5
16	Фенциклидин	1	2	3	4	5
17	ЛСД (марки, промокашки)	1	2	3	4	5
18	Псилоцибин, Мескалин и др. галлюциногены	1	2	3	4	5
19	Грибы (растительные галлюциногены)	1	2	3	4	5
20	Экстази (МДМА, Е)	1	2	3	4	5
21	Курительные смеси (миксы), спайс	1	2	3	4	5
22	Соль (скорость, легалка, соли для ванн)	1	2	3	4	5
23	Алкоголь (пиво, вино, водка и др.)	1	2	3	4	5
24	Табак, сигареты (никотин)	1	2	3	4	5
25	Электронные сигареты	1	2	3	4	5
26	Другие наркотики:	1	2	3	4	5

21. Вспомните события последних 7 дней. Сколько спиртных напитков разных видов Вы употребили?

1. Укажите количество выпитых **бутылок пива** (0,5 л) за последние 7 дней _____ шт.
2. Укажите количество выпитых бутылок (0,33 л) **слабоалкогольных коктейлей** (таких, как Shake, KingsBridge или приготовленных в баре, клубе) _____ шт.
3. Укажите количество выпитого **сухого вина**, шампанского в мл/граммах _____ мл/гр.
4. Укажите количество выпитого **крепленого вина** в мл/граммах _____ мл/гр.
5. Укажите количество выпитых Вами за последние 7 дней **крепких спиртных напитков** (водка, коньяк) в мл/граммах _____ мл/гр.

22. Вы совершали когда-либо правонарушения в состоянии алкогольного опьянения?

(любые правонарушения, в т. ч. хулиганство)

1. Да
2. Нет

23. Вы совершали когда-либо правонарушения в состоянии наркотического опьянения?

(любые правонарушения, в т. ч. хулиганство)

1. Да
2. Нет

24. Вы совершали когда-либо правонарушения с целью достать деньги на наркотики?

(любые правонарушения)

1. Да
2. Нет

25. Чем Вы обычно заняты в свободное от учебы время? (Сделайте отметку в каждой строке)

№	Вид деятельности	Никогда	Редко	Часто	Регулярно
1	Работаю, подрабатываю	1	2	3	4
2	Гуляю, общаюсь с друзьями	1	2	3	4
3	Читаю журналы, газеты	1	2	3	4
4	Читаю книги	1	2	3	4
5	Смотрю телевизор	1	2	3	4
6	Смотрю фильмы, передачи (не по телевизору)	1	2	3	4
7	Играю в компьютерные игры, приставку	1	2	3	4
8	Общаюсь в сети Интернет	1	2	3	4
9	Просматриваю разную информацию в сети Интернет	1	2	3	4
10	Занимаюсь спортом самостоятельно	1	2	3	4
11	Занимаюсь спортом в секции	1	2	3	4
12	Занимаюсь в кружке, секции или группе по интересам (не спортивной)	1	2	3	4
13	Занимаюсь музыкой	1	2	3	4
14	Учусь дополнительно, делаю домашние задания	1	2	3	4
15	Хожу в кино	1	2	3	4
16	Хожу в театр	1	2	3	4
17	Хожу на концерты	1	2	3	4
18	Посещаю выставки, галереи	1	2	3	4
19	Трачу время на свое увлечение, хобби	1	2	3	4
20	Посещаю с друзьями кафе, рестораны	1	2	3	4
21	Посещаю с друзьями места активного досуга, боулинг, бильярд и др.	1	2	3	4
22	Посещаю клубы, дискотеки	1	2	3	4
23	Другое (укажите, что именно)	1	2	3	4

26. Пользуетесь ли Вы (Ваш партнер) презервативом во время полового контакта?

Всегда	Часто	Редко	Никогда	Не вступал(а) в половые контакты
1	2	3	4	5

27. Какие у Вас отношения с родителями?

Хорошие	Скорее, хорошие, чем плохие	Затрудняюсь ответить	Скорее, плохие, чем хорошие	Плохие
1	2	3	4	5

28. Считаете ли Вы себя верующим человеком?

Да	Скорее, да, чем нет	Затрудняюсь ответить	Скорее, нет, чем да	Нет
1	2	3	4	5

29. Ваше материальное положение (или Вашей семьи):

1. Приходится во всем себе отказывать, денег «не всегда хватает на хлеб»
2. На питание хватает, но в остальном бывает очень трудно
3. Хватает на еду и на одежду, но покупать предметы длительного пользования трудно
4. Имеем некоторые сбережения, иногда покупаем предметы длительного пользования
5. Ни в чем для нас важным себе не отказываем

30. До поступления в УВО Вы жили в...

1. Областном центре
2. Районном центре / городе в области
3. ПГТ (поселке городского типа)
4. Селе / поселке

31. Ваш пол

1. Мужской
2. Женский

32. Ваш возраст

(полных лет) _____

Благодарим за участие в опросе! Будем признательны, если Вы пригласите своих друзей заполнить эту анкету в электронном виде.

Ссылка: https://umich.qualtrics.com/jfe/form/SV_eW1nkpuUSgPrdn7

QR Code электронной анонимной анкеты

Наукове видання

СЕРДЮК Олексій Олександрович
БАЗИМА Борис Олексійович

Молодь та наркотики – 2018

**За результатами соціологічного моніторингу розповсюдження
хімічних та нехімічних форм залежності серед молоді м. Харкова
1995–2018 років**

Літературне редагування: *Т. Д. Мельник, П. О. Білоус*

Внесення правок: *А. О. Зозуля, П. О. Білоус*

Верстання: *О. О. Сердюк, А. О. Зозуля, П. О. Білоус*

Підпис. до друку 15.01.2019. Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 2,8.
Обл.-вид. арк. 2,6. Тир. 500 пр. Зам. № 2019-1.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.